

I väntan på ett språk

Utvärdering av *Mera svenska bättre hälsa*
– en insats för att hjälpa personer att
återuppta sfi-studier eller komma i arbete

Cornelia Björk
Emma Nilsson
Mars 2017

Sammanfattning

MSBH och utvärderingsuppdraget

I denna rapport redovisas resultatet av ett utvärderingsarbete. Det som står i fokus är en insats som kallas för Mera svenska bättre hälsa, MSBH. Insatsen består kortfattat av att organisera aktiviteter för personer som på grund av dåliga studieresultat förmåtts avbryta eller själva valt att avbryta sina sfi-studier. Insatsen finansieras av Samordningsförbundet Göteborg Hisingen, DELTA och drivs inom ramen för stadsdelen Västra Hisingens arbetsmarknadsverksamhet Jobbcentrum Äpplet. Utförare av utvärderingen är FoU i Väst/GR och beställare är samordningsförbundet DELTA.

Frågeställningar

Följande tre frågor besvaras i utvärderingen:

- Vilket eller vilka problem försöker MSBH bemöta?
- Hur bemöter MSBH problemet och vad menar de professionella är viktigt för att insatsen ska få avsedd effekt?
- Är MSBH lämplig i sin utformning för att möta problemet?

Design

Utvärderingen utgör en programteorianalys där de lokala antaganden som görs av verksamhetsansvariga om MSBH tydliggörs. Dessa antaganden ställs sedan i relation till forskning för att diskutera insatsens lämplighet.

Metod

För att besvara utvärderingens frågeställningar genomfördes fokusgrupper, gruppintervjuer samt individuella intervjuer med personal som arbetar med MSBH, personer som fått del av MSBH, chefer, en representant för samordningsförbundet, handledare på praktikplatser och en språklärare. Deltagande observationer har också gjorts för att samla in information. Dessutom har ett dialogseminarium med intressenter och samverkansparter genomförts där cirka 50 personer deltog. En kunskapsöversikt togs också fram som handlar om möjligheter och utmaningar som vuxna invandrare möter när de ska lära sig språket i ett nytt land. Översikten hade fokus på hälsa och andraspråksinlärning.

Resultat

Vilket eller vilka problem försöker MSBH bemöta?

Det problem som MSBH arbetar med handlar om att alla individers behov inte tillgodoses inom ramen för sfi, vilket antas få negativa konsekvenser för vissa individers framtida hälsa och möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. De orsaksförklaringar som ges av intervjupersonerna handlar dels om samhällliga strukturer, som att bostadsbristen utgör en hindrande faktor för förmågan att tillgodogöra sig undervisningen, dels om sfi-organisationens förmåga att möta individernas faktiska behov. Orsaksförklaringarna handlar också om individuella faktorer som exempelvis vilken utbildningsbakgrund individerna har innan migrationstillfället samt deras hälsostatus och sociala situation under etableringsfasen. MSBH arbetar endast med de individuella faktorerna.

Hur bemöter MSBH problemet?

Grundläggande byggstenar i MSBH:s insatser är gruppverksamhet under sex veckor som förbereder individen inför praktik, löpande individuell handledning, språkpraktik och språkundervisning. Målet är att stärka deltagarnas mod och lust att använda språket, att öka deras kunskap om hälsa och hälsans betydelse samt påverka deras självbild i relation till arbetsmarknaden. Genom ett individuellt anpassat och nära stöd är också tanken att öka kunskaperna om deltagarnas behov vilket på sikt stärker de offentliga aktörernas förmåga att ge deltagarna rätt stöd. På längre sikt är tanken med MSBH att hjälpa deltagarna tillbaka till sfi-undervisning eller ut på arbetsmarknaden.

Vad är viktigt för att insatsen ska få avsedd effekt på deltagarna?

De professionella lyfter fram följande faktorer som centrala för att MSBH ska lyckas i sina ambitioner att stötta deltagarnas förändringsprocess:

- I det individuella mötet med deltagaren skapa trygghet och förtroende genom att:
 - individanpassa stödet,
 - bemöta deltagarna med ett personligt engagemang,
 - bemöta deltagarna som vuxna individer,
 - låta deltagarna vara delaktiga i sitt eget förändringsarbete samt att
 - inte ansvara för deltagarnas försörjningsstöd.

- Använda gruppen som en resurs för individens förändringsprocess genom att:
 - verka för jämlikhet i gruppen,
 - använda sig av kunskap och erfarenheter som deltagarna har samt att
 - ledare och lärare delar med sig av sina egna personliga erfarenheter.

- Att det finns organisatoriska och strukturella förutsättningar i form av:
 - fungerande samverkan inom socialtjänsten och med andra aktörer,
 - tillgång till välfungerande praktikplatser,

- tillgång till vård- och friskvårdsresurser samt
- tillräckligt med tid i insatsen.

Är MSBH lämplig i sin utformning för att möta problemet?

Utvärderingen diskuterar också MSBH:s lämplighet och konstaterar att det finns mycket i forskningsöversikten som bekräftar arbetssättet, bland annat att;

- hälsa är viktigt för språkinlärning och att språket är viktigt för hälsan,
- delaktighet är viktigt för målgruppen,
- det är värdefullt att målgruppen får träna på att *praktisera* språket,
- det är viktigt att målgruppen ges ett individanpassat stöd,
- det är lämpligt att insatsen tillhandhåller flexibla undervisningsformer.

Utvärderingen lyfter fram några områden som potentiellt skulle kunna bidra till att stärka MSBH, bland annat att insatsen;

- ges en tydligare koppling till vårdens resurser,
- särskilt fokuserar på kvinnors rättigheter,
- får tillgång till socialt stöd för målgruppen genom samverkan inom socialtjänsten,
- säkerställer tillgång till fungerande praktikplatser med *språkhandledare*,
- dokumenteras och följs upp systematiskt.

Innehåll

Inledning.....	6
Om insatsen Mera svenska bättre hälsa	6
MSBH – en del av samordningsförbundet DELTA	7
Hur ska vi beskriva och förstå MSBH?.....	8
Syfte och frågeställningar	8
Utvärderingens design.....	9
Programteori	10
Analysmodell.....	12
Tidigare forskning och andra studier	13
Insamling och analys av data	15
Fokusgrupp	15
Gruppintervju	15
Semistrukturerade intervjuer	16
Deltagande observation.....	17
Dialogseminarium	17
Metoddiskussion	18
Hantering och analys av materialet.....	18
Utvärderingens resultat.....	20
Del 1 – Hur kan vi förstå problemet?	20
Problemets orsaker	21
Strukturella orsaker.....	21
Organisatoriska orsaker.....	22
Individuella orsaker	22
Slutsatser.....	24
Del 2 – Hur bemöter Mera svenska bättre hälsa problemet?	25
Bakgrund och förutsättningar.....	25
Hur en person blir deltagare i MSBH	25
MSBH:s fyra delmoment.....	26
Vad är MSBH tänkt att leda till?.....	31
Förutsättningar och utmaningar.....	34
En programteori för MSBH	40

Del 3 – Är MSBH lämplig i sin utformning?	43
MSBH endast en del av lösningen.....	43
Strukturella orsaker utgör etableringshinder för MSBH:s målgrupp	43
Sfi klarar inte alltid av att möta behoven hos MSBH:s målgrupp.....	44
Det finns visst stöd i forskning för MSBH:s arbetsätt.....	44
Idéer för en vidareutvecklad programteori	46
Slutord från utvärderarna	49
Slutord från ansvarig verksamhetschef.....	50
Referenslista.....	52
Bilaga 1 – Uppdragsbeskrivning.....	55
Bilaga 2 – Temaguide fokusgrupp.....	57
Bilaga 3 – Temaguide gruppintervju.....	58
Bilaga 4 – Temaguide intervjuer personal.....	59
Bilaga 5 – Temaguide intervjuer deltagare	61
Bilaga 6 – Idéer om vidareutveckling från dialogseminariet	63
Bilaga 7 – Schema för gruppaktiviteterna	64

Inledning

I denna rapport redovisas resultatet av ett utvärderingsarbete. Det som står i fokus är en insats som kallas för *Mera svenska bättre hälsa*, MSBH. Insatsen består kortfattat av att organisera aktiviteter för personer som på grund av dålig progression förmåtts avbryta eller själv valt att avbryta sina sfi-studier. Insatsen finansieras av Samordningsförbundet Göteborg Hisingen, DELTA¹ och drivs inom ramen för stadsdelen Västra Hisingens arbetsmarknadsverksamhet *Jobbcentrum Äpplet*.

Våren 2016 fick FoU i Väst vid Göteborgsregionens kommunalförbund (GR)² i uppdrag av samordningsförbundet DELTA att utvärdera MSBH. I maj formulerades en uppdragsbeskrivning, se bilaga 1, och en månad senare påbörjades arbetet. Två personer har arbetat med utvärderingen. Huvudansvarig var Cornelia Björk, utredare på FoU i Väst/GR och projektmedarbetare var Emma Nilsson, student på mastersprogrammet i offentlig förvaltning med inriktning policyanalys vid Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet. Utvärderingens preliminära slutsatser presenterades vid ett seminarium med inbjudna externa gäster i februari 2017 och föreliggande rapport utgör slutredovisningen av utvärderingsarbetet.

Med grund i denna rapport har en mer publik och lättillgänglig beskrivning av utvärderingens arbete och resultat skapats i syfte att möjliggöra spridning och tillgängliggörande av utvärderingens huvudsakliga slutsatser. Den publika versionen av rapporten finns att ladda ner på www.grkom.se/fouivast.

Om insatsen Mera svenska bättre hälsa

Insatsen MSBH riktar sig till personer med försörjningsstöd som inte klarat av att tillgodogöra sig ordinarie sfi-undervisning och som behöver stöd för att på sikt kunna återgå till studier eller arbete. Målgruppen kan därmed sägas vara personer som inte har svenska som modersmål och som har ett behov av ökade kunskaper i svenska språket som inte har kunnat mötas inom ordinarie sfi-undervisning. Insatsen har fyra komponenter; *gruppträffar, individuellt stöd, språkpraktik och språkundervisning*.

Fram till och med 2016 hade sammanlagt 205 deltagare avslutats efter en period som deltagare i verksamheten, se tabell 1 nedan. Av dessa avslutades 13 personer (6 %) för arbete, 70 personer (34 %) avslutades för återgång till sfi-studier och resterande 126 (64 %) avslutades genom att remitteras tillbaka till socialtjänsten, antingen med förslag på plan för fortsatta insatser (gäller 54 personer eller 26 %) eller utan plan (gäller 72 personer eller 35 %).

¹ Samordningsförbundet Göteborg Hisingen DELTA är en egen juridisk person med en verksamhetsbudget. Samverkande parter är Försäkringskassan, Göteborgs Stad, Arbetsförmedlingen och Västra Götalandsregionen.

² Göteborgsregionens kommunalförbund är en samarbetsorganisation där 13 kommuner ingår. Bland annat arbetar FoU i Väst med att stötta medlemskommunerna med följeforsknings- och utvärderingskompetens.

Tabell 1: Deltagare i MSBH och vad de avslutas till

År	Antal inskrivna (män/kvinnor)	Antal avslutade	Varav till jobb	Varav till sfi	Varav till socialtjänsten med plan	Varav till socialtjänsten utan plan
2012	56 (23/33)	34	0	10	10	14
2013	80 (28/52)	61	1	15	30	15
2014	56 (17/39)	29	2	14	2	11
2015	68 (17/51)	41	6	17	10	8
2016	47 (14/33)	40	4	14	2	19
SUMMA	-	205	13 (6 %)	70 (34 %)	54 (26 %)	72 (35 %)

MSBH – en del av samordningsförbundet DELTA

Samordningsförbundet DELTA har från och med den 1 januari 2005 ansvaret för den finansiella samordningen på Hisingen. De samverkande parterna är Försäkringskassan, Göteborgs stad, Arbetsförmedlingen och Västra Götalandsregionen. Denna form av samverkan möjliggörs genom lagen om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser (2003:1210).

Samordningsförbundet DELTA är en egen juridisk person som avgör hur resurserna ska användas. Den grundläggande idén med samordningsförbund är att samordna de enskilda aktörernas insatser för att skapa en helhetssyn på individens behov och på så vis förbättra de offentliga aktörernas möjligheterna att möta dessa behov. Samordningsförbundens uppdrag är också att skapa möjligheter att utveckla och pröva nya former för organisering och arbetssätt. (www.samverkanvg.se)

Samordningsförbundet DELTA arbetar bland annat med att korta väntetider till vård och behandling eller ge samordnad rehabilitering till personer i yrkesverksam ålder samt att, som i fallet med MSBH, verka för snabbare och effektivare hjälp till personer som

hamnar utanför arbetslivet samt verka för en ökning av det förebyggande och hälsofrämjande arbetet på Hisingen. (Ibid.)

Hur ska vi beskriva och förstå MSBH?

MSBH är en offentlig insats som pågått i cirka fem år. I den ursprungliga uppdragsbeskrivning angavs att insatsen skulle vara ett metodutvecklingsprojekt och att personalen skulle "ta fram metoder som fungerar i arbetet med målgruppen". Under de år som insatsen pågått har den också genomgått flera förändringar, både när det gäller målformulering och arbetssätt. Men under denna tid har MSBH aldrig utvärderats av en extern aktör. Dock har ett arbete med att reflektera kring och vidareutveckla arbetssätt och metoder pågått internt i verksamheten. Den personal som jobbar i verksamheten samlar kontinuerligt in återkoppling från deltagarna och reflekterar tillsammans över vad som fungerar bra och vad som fungerar mindre bra. Under 2014 fick MSBH också stöd från samordningsförbundet att genomföra en systematisk självvärdering av insatsen³. I den konstateras bland annat att insatsen stöttar deltagarna att nå bättre livsvillkor men att personer ur målgruppen kräver stöd under lång tid om målet är att de ska bli delaktiga i arbetslivet och självförsörjande (Callesen 2014).

Insatsens arbetssätt och metoder är dock aldrig beskrivna och analyserade i detalj. Det finns översiktliga genomgångar i verksamhetsberättelser och självvärderingsrapporten, men dessa beskrivningar är för begränsade i omfattning och djup för att ordentligt kunna utgöra grund för ett samtal om insatsens lämplighet och effektivitet.

Syfte och frågeställningar

MSBH är alltså ett utvecklingsprojekt som pågått under en tid där en lärandeprocess skett i vilken de ursprungliga antaganden som gjordes om insatsen har reviderats. Men *vilka* är dessa lärdomar som har dragits under denna process? Hur ser de antaganden ut som görs om insatsen idag och hur kan vi beskriva dessa antaganden på ett sätt så att de blir möjliga att diskutera och granska? Och hur förhåller sig dessa antaganden till vad vi vet från forskning och andra studier? Att undersöka detta är syftet med denna utvärdering.

Inom utvärderingslitteratur beskrivs utvärderingars syfte som huvudsakligen antingen *kontrollerande*, vilket kan handla om att svara på ifall en insats följer sin genomförandeplan eller om resurserna används på ett effektivt sätt, eller *lärande*, vilket handlar om att dokumentera de lärdomar som kan dras av insatsens implementering och förbättra förutsättningarna att vidareutveckla insatsen. Det kan också röra sig om en kombination av de båda. (Rossi, Freeman & Lipsey 2004, Vedung 1998) Denna utvärderings främsta syfte är att bidra till lärande för professionella som arbetar med MSBH eller liknande insatser riktade till liknande målgrupper. Utvärderingens resultat är tänkt att användas som underlag för en diskussion om hur MSBH och liknande insatser bör utformas för att på bästa sätt möta målgruppens behov.

³ Denna självvärdering genomfördes med inspiration i en metod utvecklad av Holmer (2003) som syftar till att skapa ett stöd för personal- och verksamhetsutveckling.

Eftersom insatsen inte har studerats på djupet tidigare blir det relevant att först beskriva dess innehåll. Vad görs i MSBH för målgruppen och hur är det tänkt att målgruppen ska påverkas? Men det är också relevant att ställa frågor om tillvägagångssätt. Vad är det i insatsens innehåll som är viktigt för att den ska få avsedd effekt?

För att utvärderingen ska kunna nå sitt syfte måste även en mer grundläggande fråga ställas, nämligen: Vilka behov eller vilka problem är det som insatsen är tänkt att hantera? Om syftet med utvärderingen är att skapa kunskap om utformningen av insatser för målgruppen bedöms det som relevant att lyfta fram och synliggöra de behov som insatsen faktiskt är tänkt att möta. Ett kvalificerat samtal om en insats lämplighet kräver en medvetenhet om vilket behov/problem som gör insatsen motiverad.

Genom att sammanställa kunskap om behov, insatsens utformning och hur den är tänkt att fungera kan utvärderingen bidra till att skapa ett underlag för diskussion och kommunikation om insatsen. Tre frågor besvaras i utvärderingen. Varje fråga besvaras i en separat del i resultatkapitlet:

1. Vilket eller vilka problem försöker MSBH bemöta?
2. Hur bemöter MSBH problemet och vad menar de professionella är viktigt för att insatsen ska få avsedd effekt på deltagarna?
3. Är MSBH lämplig i sin utformning för att möta problemet?

Men utvärderingen har också ett sekundärt syfte som handlar om att bidra till lärande om hur insatser av den sort som MSBH utgör kan beskrivas och analyseras och därför kommer även följande fråga att diskuteras:

4. Hur kan man gå till väga för att skapa ett underlag som främjar samtal om offentliga insatsers lämplighet och effektivitet?

Utvärderingens design

Det tillvägagångssätt som här valts för att nå syftet med utvärderingen kan kallas för programteorianalys (Chen 1990, Rossi Freeman & Lispey 1998; Funnels & Rogers 2011). Det som står i fokus i en programteorianalys är inte ett faktiskt uppmätt resultat av insatsen utan istället riktas fokus mot de antaganden som görs av professionella som jobbar med eller på något sätt ansvarar för insatsen. (Ibid) Hur tänker olika aktörer om insatsens innehåll och de villkor som måste vara uppfyllda för att insatsen ska få önskvärt resultat? Den data som samlas in vid en sådan utvärdering syftar således inte till att belysa insatsens resultat på målgruppsnivå utan syftar istället huvudsakligen till att beskriva de professionella aktörernas föreställningar om insatsen och dess påverkan.

Valet av utvärderingsdesign hänger ihop med utvärderingens båda syften. När det gäller utvärderingens primära syfte, att bidra till lärande om insatsen och dess lämplighet, kan sägas att en programteorianalys är relevant att genomföra när insatsen inte tidigare har studerats på djupet. Wholey (1979, 1987) menar till och med att en insats inte är redo att utvärderas innan den teoretiska grunden som den bygger på är tydliggjord. När vi vet mycket lite om en insats är det viktigast att först förstå vad som sker i insatsen. När vi vet vad som sker är vi mer redo att utforma en analys av insatsens faktiska resultat.

När det gäller utvärderingens sekundära syfte, att bidra till kunskap om hur insatser av denna sort kan beskrivas och analyseras, kan en programteorianalys sägas vara motiverad. En programteori är ett försök att beskriva de underliggande antaganden som görs om en insats och genom att tydliggöra antagandena blir de lättare att diskutera och kritiskt granska. En programteorianalys skulle därför kunna fungera väl som verktyg för att beskriva och analysera insatser som MSBH och utgöra ett underlag för ett konstruktivt samtal om insatsernas lämplighet och effektivitet.

Programteori

Begreppet programteori avser de (ofta underliggande) antaganden som görs om en offentlig verksamhet (Chen 1990; Funnels & Rogers 2011). Det handlar dels om antaganden som rör den insats som tillhandhålls en målgrupp. Vad är tänkt att ske i insatsen och vad görs för att förändra situationen för målgruppen? Denna del av programteorin kallas för *interventionsteori* (Funnels & Rogers 2011). Det handlar dels om antaganden som rör hur målgruppen ska förändras eller påverkas. Vilka förändringar förväntas uppstå som ett resultat av insatsen? Denna del av programteorin kallas för *förändringsteori*. (Ibid) Att programteorin används som organiserande princip för analysen innebär att den utgör en beskrivning av studieobjektet som hjälper oss att bryta ned och synliggöra studieobjektets olika delar samt välja vilka delar som studien ska fokusera på.

Ett antagande om MSBH är att gruppaktiviteter med hälsofrämjande innehåll ska stärka deltagarna. Detta antas leda till att de återgår till sfi-studier och att de där har en större förmåga att klara av att slutföra sina studier. Genom att tydliggöra dessa antaganden blir de också möjliga att diskutera och kanske ifrågasätta. Exempelvis skulle det vara relevant att ställa frågor om huruvida gruppaktiviteterna verkligen stärker deltagarna. Och om det är så att deltagarna stärks, på vilket sätt blir de stärkta och vad i gruppaktiviteternas genomförande är det som är viktigt för att uppnå förändring?

Programteoridrivna utvärderingar ska förstås i förhållande till en utvärdering som utformas med grund i den enskilda forskarens eller utvärderarens metodkompetens och/eller teoretiska skolning. (Donaldson & Lipsey 2006) I en programteoridrivna utvärdering sätts de professionella aktörernas förståelse av den studerade verksamheten i centrum när utvärderingen planeras. Denna förståelse blir studiens utgångspunkt och styrande för vilka val som sedan görs. Att sätta de professionellas förståelse av verksamheten i centrum antas stärka förutsättningarna för att utvärderingens resultat ska komma till användning. Den kunskap som skapas genom utvärderingsarbetet tar därmed sin utgångspunkt i och bygger vidare på den förförståelse som redan finns i verksamheten vilket antas kunna stärka lärandet.

Programteorin som lösning på ett offentligt problem

En programteori kan sägas utgöra beskrivningen av lösningen på ett samhälleligt problem. (Chen 1990; Funnels & Rogers 2011) Ett sätt att kritiskt granska en

programteori är att ställa den i relation till det problem som den är tänkt att lösa.⁴ MSBH kommer därför att diskuteras i förhållande till det offentliga problem som insatsen är tänkt att bemöta.

Ett offentligt problem ska förstås i relation till ett privat dito. Det offentliga problemet är något vi i en demokratisk ordning beslutat kräver gemensamma lösningar (Premfors 1989), till exempel behovet av en offentligt finansierad barnomsorg. Det privata problemet är istället något jag som individ förväntas att själv lösa med egna resurser, exempelvis barnvakt för biobesök en lördagskväll.

Analysen av det offentliga problemet i denna utvärdering utgör en tolkning av hur problemet beskrivs i intervjuer och i dokument som beskriver MSBH. Analysen utgår från antagandet att offentliga problem måste studeras i förhållande till hur de uppfattas och förstås i den studerade politiska processen. (Fischer 2003) Ett offentligt problem är således inte något som existerar oberoende av vår sinnevärld utan förstås som något som konstrueras socialt mellan aktörer i en politisk process (Fischer 1998; Bacchi 2009).

Att använda en tolkning av det offentliga problemet som grund för att värdera insatsen är ett sätt att analysera insatsen, dess utformning och dess relevans inom ramen för en specifik politisk process. Analysen av det offentliga problem som MSBH är tänkt att lösa presenteras i den första delen av kapitlet Utvärderingens resultat.

Granskning av programteorin

I utvärderingens andra del ges en detaljerad *beskrivning* av MSBH:s insatser och arbetssätt. Denna beskrivning består av ett tydliggörande av de lokala antaganden som görs om MSBH av de som jobbar med och inom verksamheten. Dessa antaganden beskrivs med hjälp av programteoretiska termer. Vad menar de professionella sker i insatsen (interventionsteori) och vad menar de att vi kan förvänta oss för resultat av insatsen (förändringsteori) samt hur ser de på vad som är viktigt för att insatsen ska få avsedd effekt för deltagarna (framgångsfaktorer)?

Utvärderingsarbetet har ambitionen att inte stanna vid att enbart beskriva insatsen utan den lokala programteorin ska också kritiskt granskas. Detta sker bland annat genom att den tydliggjorda programteorin diskuteras utifrån dess rimlighet och logik. (Funnels & Rogers 2011) Att diskutera programteorins interna logik kan handla om att svara på om de antaganden som görs är rimliga och logiska. Konkret kan det innebära en bedömning

⁴ Exempelvis kan sägas att förskolans programteori utgör ett sätt att bemöta det offentliga problemet "yrkesarbetande medborgares behov av barnomsorg". Att ställa en programteori i förhållande till en beskrivning av det problem den är tänkt att lösa blir ett sätt att bedöma om programteorin är rimlig givet den förändring man vill åstadkomma. Om förskolans öppettider (d.v.s. en del av dess programteori) begränsas till kontorstider kommer den vara dålig som lösning för allas "behov av barnomsorg" (d.v.s. det offentliga problemet) eftersom ensamstående föräldrar med kvällsarbete inte kommer kunna nyttja servicen. När programteorin jämförs med det offentliga problemet identifieras i det här fallet ett likvärdighetsproblem. Programteorin löser alltså inte det offentliga problemet för alla på lika villkor.

av om det finns aktiviteter som möter upp alla de resultat som förväntas av insatsen, eller ett resonemang om huruvida den förändringsprocess som målgruppen förväntas inleda är sannolik givet tiden som finns till förfogande. Analysen ger en bra grund för att identifiera luckor i antagandena och på så vis bidra till att vidareutveckla insatsens design. (Ibid.)

Programteorin granskas också genom att den ställs i relation till forskning och till det offentliga problem den är tänkt att lösa. Finns det stöd i forskning om de antaganden som görs om insatsen och vad kan vi dra för slutsatser genom att jämföra den förändring som förväntas med det offentliga problem som insatsen är tänkt att bemöta.

Analysmodell

Den analysmodell som används i utvärderingen utvecklas med hjälp av programteoretiska begrepp. Utvärderingsobjektet delas in i det som avser genomförandet av insatsen (interventionsteori) och det som avser förändringsprocesserna som önskas (förändringsteori).

Analysen sker sedan i två steg. I steg 1 rekonstrueras de professionella aktörernas förståelse av insatsens programteori. I detta steg försöker utvärderingen att utveckla den lokala teorin med grund i vad de intervjuade säger om insatsen. I steg 2 ställs frågor om den rekonstruerade programteorins lämplighet och programteorin ställs i relation till bland annat forskning om hälsa, migration och andraspråksinlärning och det offentliga problem som MSBH är tänkt att bemöta. Se tabell 2 nedan.

Tabell 2 Utvärderingens analysmodell

Analyssteg	Utvärderingsobjekt				
	Delar av programteorin	Interventionsteori		Förändringsteori	
1. Rekonstruktion av de professionellas uppfattning (utvecklandet av insatsens normativa teori)			Vilka resurser använder insatsen?	Vilka aktiviteter genomför insatsen för målgrupperna?	Vad är önskat resultat på kort sikt?
	Antaganden om förutsättningar	Vad menar professionella krävs för att insatsen ska nå önskat resultat?		Vad menar professionella krävs för att insatsen ska nå önskat resultat?	
2. Bedömning av insatsens lämplighet	1. Är programteorin logisk? 2. Hur förhåller sig programteorin till det offentliga problem som insatsen är tänkt att bemöta? 3. Hur förhåller sig programteorin till forskning om målgruppens behov?				

Tidigare forskning och andra studier

MSBH:s programteori kommer att ställas i förhållande till kunskap från tidigare forskning och andra studier. När det gäller forskningen har en särskild översikt tagits fram i anslutning till utvärderingsarbetet (Nilsson 2017): *Hälsans betydelse för inlärning av andraspråk för vuxna invandrare – En forskningsöversikt*. Denna översikt har kompletterats med två studier som berör för MSBH relevanta områden. Den ena är en granskning av svenska myndigheters arbete med etablering av nyanlända (RiR 2015) och den andra utgör en granskning av den kommunala vuxenutbildningen och sfi (Skolverket 2013).

Arbetet med forskningsöversikten utgick från att MSBH riktar sig till vuxna personer som lär sig ett nytt språk, att alla deltagare en gång har invandrat till Sverige samt att insatsen, förutom att syfta till att stärka deltagarnas språk, har fokus på friskvård och hälsa. Sökningar har därför gjorts i samhällsvetenskapliga databaser efter studier som behandlar områdena (i) Vuxnas inlärning av andraspråk, (ii) Migranter/flyktingar/invandrare samt (iii) Hälsa och/eller välmående.

Urvalskriterierna ledde fram till 24, i huvudsak internationella, studier som alla berör samtliga tre ämnen och vars innehåll därför bedömdes vara relevant för MSBH. I studierna lyfts fram att elevernas hälsostatus samt erfarenheter av utbildning och arbete både före och efter migrationstillfället spelar roll för deras möjlighet att tillgodogöra sig språkundervisning i det nya landet. Nedan presenteras forskningsöversiktens resultat i korthet.

Individernas tidigare erfarenheter från skola och arbete – före migration

När det gäller hur individers erfarenheter av skola och arbete från tiden före migration påverkar deras förmåga att lära sig ett nytt språk visar forskning att det är särskilt utmanande för flyktingar och invandrare som av olika anledningar inte har haft möjlighet att förvärva grundläggande läs- och skrivfärdigheter i ursprungslandet (se bl.a. van Tubergren, 2010; Adamuti-Trache, 2013). I en studie konstateras att språkfärdigheter i mottagarlandet är bättre bland personer med tidigare utbildningserfarenhet, som tidigare bott i en större stad och som kommit till mottagarlandet vid en lägre ålder (Adamuti-Trache, 2013).

I studier som har undersökt flyktingars och invandrades språkutveckling under en längre period framkommer det att även om vuxna invandrare gradvis förbättrar sina språkkunskaper i mottagarlandet, fortsätter omständigheter kopplade till tiden innan migrationstillfället att påverka deras etablering och möjligheter till språkinlärning under en lång tid efter ankomst. Bland personer med begränsade språkkunskaper vid ankomst var kunskapsnivån fortfarande låg efter flera år i mottagarlandet (Adamuti-Trache, 2013; Westermeyer & Her, 1996).

Individernas erfarenheter från skola och arbete – efter migration

När det gäller individernas erfarenheter från tiden efter migration visar forskning att faktorer kopplade till själva etableringstiden har betydelse för möjligheter till inlärnin g av andraspråk för vuxna invandrare. Språkfärdigheter är ofta bättre hos personer som har bott på en flyktinganläggning under en kortare period, som har genomgått någon slags integrationskurs och som har för avsikt att stanna i mottagarlandet (Adamuti-Trache, 2013).

I ett flertal studier konstateras att invandrarkvinnor är särskilt begränsade när det kommer till möjligheter att närvara i undervisning av andraspråk, ofta p.g.a. normer kring könsroller och barnomsorg (se bl.a. Cumming & Gill, 1991 och Duff, Wong & Early, 2000). I en studie lyfts fram att mannens deltagande och närvaro i språkundervisningen ofta prioriteras framför kvinnans för att öka hans möjligheter till anställning (Riggs et al., 2012).

Formell och informell språkträning, möjlighet till språkutbildning samt deltagande på arbetsmarknaden och i sociala nätverk är exempel på några viktiga komponenter under tiden efter migration som kan gynna möjligheter till inlärnin g av andraspråk och i längden en lyckad integration (Adamuti-Trache, 2013; Westermeyer & Her, 1996).

Individernas hälsa (både psykisk, fysisk och social)

Vuxna invandrades hälsa hänger ihop med deras förmåga att lära sig ett nytt språk. Forskning visar att hälsan kan påverkas negativt av upplevelser av traumatiska händelser i samband med migrationstillfället samt av omständigheter som skapar stress under själva etableringsperioden (se bl.a. Iversen et al., 2014 och Söndergaard & Theorell, 2004). En studie visar att flyktingar som har upplevt våldsamma traumatiska händelser är mindre motiverade att lära sig ett andraspråk, medan flyktingar som hade upplevt mildare former av trauma är mer motiverade (Iversen et al., 2014). En annan studie visar att svårigheter att hitta bostad och jobb, lära sig språket i ett nytt land samt krav och påfrestningar i samband med familjeåterförening i mottagarlandet kan ha en negativ effekt på den självupplevda hälsan och förmågan att tillgodogöra sig undervisning i andraspråk (Söndergaard & Theorell, 2004).

I en svensk studie konstateras att förekomsten av sömnproblem och trötthet är utbredd bland flyktingar som läser sfi (Eriksson-Sjöo et al., 2010). Studien fastställer inte något statistiskt samband mellan sömnsvårigheter och inlärnin g av svenska, utan är snarare en kartläggning av problemet. Forskarna menar ändå att sömnbesvär torde vara ett stort hinder gällande inlärnin g och förmågan till en lyckad integration på arbetsmarknaden och det övriga samhällslivet (ibid).

En studie från USA visar att den begränsade tid som flyktingar där förväntas hitta ett jobb på, och de krav som ställs i samband med detta, kan försämra flyktingars förmåga och möjlighet att söka behandling för traumatiserande upplevelser som många bär med sig. Detta leder till att ett stort antal flyktingar och deras familjer utsätts för följderna av obehandlade traumarelaterade sjukdomar (Corvo & Peterson, 2005). Dessa individer

hamnar ofta i insatser som strävar mot anställning, utan att de har fått hjälp med att hantera den psykiska ohälsan. (ibid).

Det finns studier som visar att det finns behov av ökat stöd avseende psykisk hälsa för vissa vuxna invandrare under tiden de lär sig ett nytt språk. För att möjliggöra inläring av andraspråk kan personer som har upplevt traumatiska händelser innan eller i samband med migrationstillfället sannolikt behöva stöd och hjälp för att bearbeta dessa händelser (se bl.a. Corvo & Peterson, 2005 och Södergaard & Theorell, 2004). Det finns även andra personer som behöver stöd av mer social karaktär, i form av ökad delaktighet och ökat självförtroende (se bl.a. Goodkind et al., 2014 och Santos et al., 2011).

Insamling och analys av data

För att besvara utvärderingens frågeställningar har i huvudsak fyra datainsamlingsmetoder använts: fokusgrupp, gruppintervju, individuella intervjuer och deltagande observation. Nedan beskrivs varje metod för sig.

Fokusgrupp

Inledningsvis ledde utvärderarna en fokusgrupp med de tre personer som vid den tidpunkten var anställda i MSBH för att arbeta med att stötta deltagarna. En av utvärderarna var moderator och ledde fokusgruppen. Den andra hade som huvudsaklig roll att lyssna, observera och dokumentera samtalet.

Fokusgrupp som metod handlar om att en grupp personer vid samma tillfälle tillfrågas kring ett tema och ges möjlighet att i samtalsform reflektera kring det valda temat (Esaiasson et al, 2003). Denna fokusgrupp syftade till att få en bättre bild över vilket offentligt problem som insatsen MSBH är tänkt att hantera. Syftet med fokusgruppen var att ta reda på hur de anställda i verksamheten betraktar detta problem. Vad är det huvudsakliga problemet, hur ser de på orsakerna till att detta problem uppstår och vilka blir problemets konsekvenser?

De tre fokusgruppsdeltagarna fick i uppdrag att först skapa en individuell tolkning av problemet (huvudproblem, orsaker och konsekvenser). Sedan presenterades de olika tolkningarna för gruppen och de fick möjlighet att reflektera kring likheter och skillnader. Fokusgruppen spelades in och transkriberades i sin helhet. Vid fokusgruppsintervjun användes en övergripande temaguide som styrde frågorna. Denna temaguide presenteras i bilaga 2.

Gruppintervju

En gruppintervju genomfördes med aktörer inom socialtjänsten som remitterar personer till MSBH. I metodböcker görs en åtskillnad mellan gruppintervjuer och fokusgruppsintervjuer. Det framhålls då att fokusgruppens syfte är att förmå deltagarna

att reflektera över varandras utsagor och att detta ska tillföra något mer än när gruppintervju används som metod. Gruppintervjun liknar till sin natur mer en individuell intervju, fast med fler personer. (Esaiasson et al 2003) I realiteten kan dock den typ av reflektion med grund i andras utsagor som önskas i en fokusgrupp ske även i en gruppintervju. Åtskillnaden mellan dessa två datainsamlingsmetoder reflekterar i större utsträckning en ursprunglig ambition hos utvärderaren än en åtskillnad mellan vad som faktiskt hände vid de två tillfällena.

Syftet med att göra en gruppintervju istället för individuella intervjuer med de remitterande aktörerna var främst att spara tid. Vid detta tillfälle deltog tre personer som arbetar som socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd i stadsdelen. Alla tre tillhörde den grupp av totalt åtta personer som inom försörjningsstödsenheten är specialiserade mot personer som läser sfi.

Intervju leddes av en ensam utvärderare. Vid detta tillfälle var fokus på att få reda på vissa fakta om hur remitteringsprocessen ser ut samt vilka styrkor och utmaningar som de intervjuade stött på i relation till MSBH:s insatser. Intervjun, som tog cirka en timma, utgick ifrån en intervjuguide som presenteras i bilaga 3. Gruppintervjun spelades in på band och transkriberades i sin helhet.

Semistrukturerade intervjuer

Enskilda intervjuer genomfördes med sammanlagt 14 personer; fem deltagare, tre anställda i MSBH, två chefer, en processtödare från samordningsförbundet, två handledare på praktikplatser och en språklärare. Intervjuerna var semistrukturerade där särskilda teman skulle täckas in. Vilka teman som varit viktiga har varierat mellan olika intervjupersoner. I bilaga 4 finns en temaguide där en bruttolista på teman redovisas.

Intervjuerna har varierat i tid, mellan 25 och 75 minuter, där intervjuerna med deltagarna varit de kortaste. Intervjuerna med deltagarna är de som var svårast att genomföra och dessa intervjuer diskuteras därför särskilt under avsnittet *metoddiskussion* nedan. Eftersom intervjuerna med deltagarna skedde med tolkstöd följdes vid dessa tillfällen en frågemall mer strikt (se bilaga 5). Övriga intervjuer hade karaktären av samtal där intervjuaren haft rollen att leda intervjupersonen genom samtalet och under den avsatta tiden hinna med vissa teman men samtidigt vara flexibel och kunna fånga upp det intervjupersonen vill säga och anpassa i vilken ordning temana berörs.

Urvalet av personer att intervjua har skett i dialog med uppdragsgivaren. När det gäller personal som arbetar med MSBH och chefer har, med undantag för studie- och yrkesvägledaren, alla i insatsen involverade personer intervjuats. När det gäller praktikhandledare och deltagare har ett urval av intervjupersoner skett. Konkret innebar det att personalen i MSBH ombads välja ut fem personer vilka, ur MSBH:s perspektiv, kunde betraktas som framgångsrika fall. Syftet med detta sneda urval var att få tillgång till berättelser där en önskad förändringsprocess hos individen faktiskt har skett. Eftersom utvärderingens syfte inte är att följa upp MSBH:s resultat och uttala sig

om huruvida deltagarna i allmänhet påverkas på avsett vis bedömdes urvalet möjligt och relevant. Att använda deltagarnas berättelser som stöd för att utveckla programteorin bedömdes kunna möjliggöra en fördjupad förståelse.

Deltagande observation

Vissa frågeställningar kräver metoder som skapar närhet till de processer som ska studeras. En sådan metod är deltagande observation som syftar till att få tillgång till underlag som så långt det är möjligt avspeglar deltagarnas perspektiv. Vid två tillfällen har därför deltagande observation genomförts i MSBH:s gruppaktiviteter.

Deltagande observation som metod försöker komma åt både det som uttalas och det som inte uttalas. Detta sker genom att forskaren/utvärderaren deltar i och försöker att komma nära det som studeras. Deltagandet blir på så vis en metod för att försöka komma åt det implicita. (Esaïsson et al 2003)

Närhet och distans är centrala begrepp i deltagande observation. Metoden kan innebära olika grader av deltagande (Spradley 1980), allt ifrån ett icke deltagande till ett fullt deltagande, där just närhet och distans till det som studeras varierar. Ett icke deltagande innebär att forskaren eller utvärderaren söker kunskap om ett fenomen utan att själv delta i interaktion på fältet (exempelvis vid studier av dokument). I passivt deltagande är forskaren på platsen men interagerar inte med informanterna. Ofta är då informanterna inte ens medvetna om att forskning bedrivs. I ett modest deltagande är forskarens roll istället uttalad. Men forskaren interagerar sällan i forskningsmiljön eller med informanterna. Aktivt deltagande innebär att forskaren deltar i mycket av det informanterna gör i syfte att lära känna bakomliggande kulturella regler för handlande. När deltagande observation blir ett fullt deltagande har forskaren blivit en del av den grupp som studeras. (Ibid)

Observationerna i den här studien karakteriseras av en låg nivå av deltagande. Vid båda tillfällena har observatören suttit bredvid, lyssnat och fört anteckningar som beskriver det som sker i rummet. När enklare övningar, såsom fysiska aktiviteter, genomförts har observatören deltagit, men annars inte. Det mer aktiva deltagandet skedde endast när det inte bedömdes påverka aktiviteten på ett väsentligt sätt.

Observationerna har inte genomförts med hjälp av en på förhand bestämd struktur. Inte vid något av de två tillfällena har förutbestämda faktorer observerats utan observatörens roll har varit att endast lyssna aktivt och dokumentera det som sker i rummet.

Dialogseminarium

När analysens första steg genomförts och en tolkning av MSBH:s programteori var skapad genomfördes en träff där MSBH bjöd in externa aktörer till en dialog om utvärderingens preliminära resultat.

Vid detta tillfälle deltog knappt 50 personer från ett tiotal olika verksamheter, huvudsakligen andra stadsdelar i Göteborgs stad. Utvärderarna presenterade forskningsöversikten, problemanalysen samt en tolkning av programteorin och de förutsättningar (framgångsfaktorer) som framkommit i intervjumaterialet. I dialogform fick sedan gruppen i uppdrag att besvara följande frågor:

- Vad föder presentationen av problemet för tankar hos er?
- Vad föder presentationen av lösningsidén för tankar hos er?
- Diskutera de framgångsfaktorer som presenteras. Stämmer de med era erfarenheter av liknande verksamheter? Saknar ni något centralt?

En del av dokumentationen från dialogseminariet redovisas i bilaga 6.

Metoddiskussion

Valet av metoder i denna utvärdering skulle kunna diskuteras på många sätt. Det som bedöms mest viktigt att lyfta fram är utmaningarna att intervjua personer som tillhör MSBH:s målgrupp.

Eftersom svenskakunskaperna hos de intervjuade var begränsade genomfördes intervjuerna med tolk. Trots detta är intervjumaterialet dåligt i bemärkelsen att det inte ger, såsom var tänkt, särskilt många berättelser om deltagarnas förändringsprocesser. Orsakerna till detta bedöms vara flera. Dels utgör själva tolkningssituationen ett hindrande moment som gör det svårare att få tillgång till en individs berättelser. En tredje person finns bokstavligen i rummet och påverkar sannolikt utsagorna. Den enskilde tolkens förmåga att översätta och förstå vad intervjuaren och intervjupersonen säger påverkar också det antagligen kvaliteten i materialet. Dels står de intervjuade i denna utvärdering i ett slags beroenderelation som sannolikt påverkar deras benägenhet att vara öppna och ärliga. Deras deltagande i MSBH kan inte sägas vara helt frivilligt eftersom personerna mottar försörjningsstöd och på så vis står i en beroenderelation till socialtjänsten. Vid en sådan situation påverkas antagligen individens känsla av att utan risk för repressalier tryggt kunna uttala sig om socialtjänstens insatser.

Dock bedöms inte dessa metodologiska brister påverka utvärderingens slutsatser på ett väsentligt sätt. Fokus i studien ligger inte på att bedöma resultat på deltagarnivå utan att rekonstruera programteorin. Möjligtvis hade ett bättre intervjumaterial kunnat fördjupa förståelsen för förändringsprocesserna.

Hantering och analys av materialet

Allt insamlat ljudmaterial har transkriberats i sin helhet. Sammanlagt handlar det om drygt elva timmar (661 minuter) inspelat material. Detta material har, tillsammans med observationsanteckningar och övrig information om verksamheten, lagts in i dataprogrammet NVivo för analys. Där har materialet först kodats i de grova kategorier som presenterades i tabell 2 ovan och som utgår från programteoretiska begrepp. Därefter har analysen sökt efter återkommande teman.

Citaten i utvärderingen är ordagrant återgivna, med undantag för vissa mindre grammatiska korrigeringar i syfte att ibland göra citaten mer lättförståeliga för läsaren.

Utvärderingens resultat

Del 1 – Hur kan vi förstå problemet?

Den första fråga som utvärderingen ska besvara handlar om vilket eller vilka offentliga problem som MSBH försöker att bemöta. Analysen av det offentliga problemet tar sin utgångspunkt i hur MSBH:s målgrupp definieras. I information till potentiella deltagare i verksamheten anges att du som deltagare ska

- ha avbrutit eller avbrottats från SFI-undervisningen och uppbära försörjningsstöd,
- bedömts ha möjlighet att återgå till SFI-studier efter deltagandet,
- bo på Hisingen och vara under 55 år,
- ha en hälsa som tillåter deltagande i gruppverksamhet och lättare fysisk aktivitet.

Att ha avbrottats från sfi innebär att personen bedömts inte för tillfället kunna tillgodogöra sig utbildningen. Med grund i denna definition av målgruppen för MSBH kan det huvudproblem som insatsen försöker att bemöta formuleras såhär:

Alla individers behov tillgodoses inte inom ramen för ordinarie sfi-undervisning.

Att just detta anges som huvudproblemet kan motiveras av att om motsatsen hade varit sann, att "alla individers behov tillgodoses inom ramen för ordinarie sfi-undervisning", hade MSBH:s insatser varit irrelevanta. Det är alltså i relation till detta problem som MSBH:s verksamhet blir logisk.⁵

Inom ramen för utvärderingen har inte någon särskild kraft lagts på att söka efter konsekvenserna av problemet⁶ men de huvudsakliga konsekvenser som lyfts fram i intervjuerna handlar om att när individen inte längre får delta i sfi-undervisningen riskerar den negativa konsekvenser som både har med inträde på arbetsmarknaden och den personliga hälsan att göra. Med avsaknad av slutbetyg från sfi bedöms individen få svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Dels nämns att möjligheterna att studera vidare begränsas, dels att antalet jobb som är möjliga att söka minskar och dels sägs att de anställningar som skulle kunna bli aktuella innebär sämre arbetsvillkor.

Vidare antas det få till konsekvens att om personen saknar arbete riskerar hen att också förlora förmågan att behålla sin bostad. När individen hamnar i en sådan situation antas det kunna få negativa konsekvenser för den fysiska och psykiska hälsan. De försämrade möjligheterna till en egen inkomst och god boendestandard antas på längre sikt också få en negativ påverkan på nästa generations förutsättningar i livet.

⁵ Vad som är huvudproblemet utgör här en tolkning. Observera att det huvudproblem som formuleras styr vilka konsekvenser och orsaksförklaringar som blir relevanta att diskutera.

⁶ Detta beror på att syftet med problemanalysen är att skapa en jämförelsepunkt för MSBH som idé på hur problemet ska lösas/mötas. Analysen utgår från att ett problem främst kan lösas genom att rikta fokus mot dess orsaker. Insatser mot problemets konsekvenser kan sägas vara motiverade för att hantera effekten av problemet men aldrig som en effektiv insats för att motverka själva problemets ursprung.

Problemets orsaker

Hur kan vi då förstå orsakerna till att individernas behov inte tillgodoses inom ramen för ordinarie sfi-undervisning? I intervjumaterialet kan tre grupper av orsaker urskiljas: orsaker som kopplas till samhälleliga strukturer, orsaker som kopplas till sfi som organisation och orsaker som kopplas till individens förmågor och resurser.

Strukturella orsaker

En av de orsaker som lyfts fram i intervjumaterialet kan härledas till samhälleliga strukturer. En orsak härledd till samhällets strukturer är något som ligger bortom individens eller en enskild organisations förmåga att enskilt påverka.

Den strukturella orsaken som lyfts fram tydligast i intervjumaterialet är att bristen på bostäder i Göteborg påverkar sfi-elevernans möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen. Bostadsbristen sägs påverka levnadsvillkoren negativt och leda till ökad trångboddhet. Att under sådana förutsättningar lära sig ett nytt språk uppfattas av intervjupersonerna vara svårt och antas därför kunna inverka negativt på sfi-elevernans förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Detta illustreras i nedanstående citat från en av MSBH:s coacher som beskriver hur hemmiljön kan se ut för MSBH:s deltagare.

Alltså man bor fem, sex, sju eller nio personer i en tvåa. Det är helt sjukt. Och det kan man tänka sig alltså, ... man har pratat med vissa deltagare som har berättat om system, alltså hur man får börja väcka barn vid klockan fem för att några ska hinna äta frukost och sen skicka iväg till tandborstning och sen väcker man några till. Då kan man bara tänka sig hur det ser ut när man ska läsa läxor i ett så trångt boende. (Anställd coach under fokusgruppsintervju)

En annan strukturell orsaksförklaring handlar om tillgång till vård och omsorg. Den vanligaste förklaringen i intervjumaterialet till varför MSBH:s deltagare inte klarat av att tillgodogöra sig undervisningen på sfi är att de har någon form av ohälsa. Detta beskrivs inte tydligt som en strukturell faktor i intervjumaterialet, men givet att ohälsa förstås som en av de vanligaste orsakerna finns anledning att fundera över om ohälsan enbart kan hänföras till individen eller en enskild organisation? För att förstå MSBH:s huvudproblem kan det vara relevant att också beakta hur väl de offentliga aktörerna med ett hälso- och sjukvårdsuppdrag samlat klarar av sitt uppdrag att ge invånarna ett stöd utifrån deras behov. Det bedöms alltså här som relevant att också se en del av ohälsan, och därmed individens oförmåga att tillgodogöra sig sfi-undervisningen, som en konsekvens av en hälso- och sjukvårdsstruktur som inte har räckt till för att möta alla individers behov.

Organisatoriska orsaker

En annan typ av orsaker som lyfts fram i intervjumaterialet kan kategoriseras som organisatoriska. Dessa orsaksförklaringar berör hur sfi fungerar och uppfattas kunna uppfylla sitt uppdrag.

En av de anställda coacherna uttrycker att hen visserligen inte vet mycket om sfi men säger att deltagarna i MSBH ofta beskriver sfi som en verksamhet som inte riktigt möter behoven. Bland annat är det storleken på grupperna som sägs vara ett problem för de individer som sedan blir MSBH:s deltagare.

Och så stora klasser, det säger nästan alla som kommer till oss.
(Fokusgrupp med coacherna)

En bild av sfi som ges i intervjumaterialet är att sfi fungerar bra för flertalet elever men att det finns grupper där man faktiskt misslyckas med sitt uppdrag.

Sfi-utbildningen är bra för de som fixar den, men den är inte bra för de som inte fixar den. (Intervju med chef)

Vad intervjupersonerna verkar mena är att sfi, i förhållande till dessa grupper, misslyckas med att stötta eleverna fram till en funktionell kunskap i svenska. En av coacherna menar att deltagarna i MSBH många gånger har god kunskap om grammatik, hur man böjer verb och vad ett adjektiv är, men att de saknar förmåga att *praktisera* språket. Intervjupersonen säger:

Att sätta ihop de här delarna som man lär sig i skolan, alltså läsförståelse och hörförståelse och grammatik och kunna använda språket, prata med människor man träffar... den biten saknas på nåt sätt. Och jag tror att det är nog det som man inte riktigt får i skolan alla gånger. (Intervju med coach)

Detta menar intervjupersonen gör att när deltagarna ska interagera med andra människor i samhället så räcker inte förmågorna till. De har fått en teoretisk förståelse men inte tillräcklig erfarenhet av att praktisera språket.

Individuella orsaker

Störst fokus i analysen läggs varken på strukturella eller organisatoriska faktorer. Istället ligger utvärderingens huvudsakliga fokus på individuella orsaker. Det betyder inte att de är viktigast när det gäller att förklara problemets uppkomst. Valt fokus kan förklaras av att MSBH:s insatser riktas mot de individuella orsakerna.

I intervjumaterialet lyfts flera individuella faktorer fram som centrala när det gäller att förklara varför individens behov inte tillgodoses inom sfi-undervisningen. Följande citat är typiskt för vad som sägs:

Det är inte bara språket som gör att man inte kommer vidare, utan jag tänker att det oftast är andra hinder...Det kan ju vara trauma, psykisk ohälsa, eller att man har en familjesituation som gör att man inte kan

studera eller få studiero. Boendesituation dyker ju också upp ofta.
(Intervju med coach)

En analys av intervjumaterialet visar att de individuella orsaksförklaringarna oftast antas handla om deltagarnas *sociala situation* eller deras *ohälsa*.

När det gäller den sociala situationen är det exempelvis hemmiljön som lyfts fram som en hindrande faktor. Svårigheter i individens fysiska hemmiljö hänger ihop med ovan diskuterade strukturella förutsättningar vilka skapar trångboddhet och utgör en olämplig miljö för deltagaren att sköta sina studier i. Andra aspekter av deltagarnas sociala situation som lyfts fram som försvårande är att många har relationer till andra familjemedlemmar som skapar oro och som kan försämra deras möjligheter att finna studiero.

Det är ju barn som kanske är familjehemsplacerade som man oroar sig över eller släktingar som är kvar i hemlandet. (Intervju med coach)

Vidare sägs också att ensamhet eller avsaknad av stöttande relationer kan utgöra försvårande omständigheter.

När det gäller individuella faktorer som kan förklara varför MSBH:s deltagare inte klarat av att tillgodogöra sig sfi-undervisningen är ohälsa den mest vanligt förekommande. Flera gånger i intervjumaterialet diskuteras att deltagarna kan lida av psykisk ohälsa som kopplas ihop med det faktum att de flytt till Sverige och genom detta lidit olika former av förluster.

Man har oftast flytt till Sverige. Så man har ganska mycket i bagaget. Det är många som haft stora förluster. Man kanske har blivit av med ett barn som har avlidit eller andra familjemedlemmar. Allt sånt som kommer till när man kommer från ett krigsdrabbat land. Så många har mycket med sig. (Intervju med coach)

Men även fysisk ohälsa och olika former av särskilda behov som inte tidigare identifierats nämns som tänkbara förklaringar.

En del av de här personerna som har misslyckats, de har ju precis samma bekymmer som många andra har. Alltså de kan ju ha dyslexi, de kan vara lågbegåvade, alltså de här sakerna, och de är jättesvåra att upptäcka.
(Intervju med chef)

Ytterligare en orsak lyfts fram i intervjumaterialet, om än inte i lika stor utsträckning. Det sägs att deltagarnas ibland korta utbildningsbakgrund skapar svårigheter att ta till sig sfi-undervisningen.

Man är inte van att gå i skolan. (Intervju med chef)

En annan förklaring, som lyfts av ett par intervjupersoner, handlar om normer kring kön. De menar att föreställningen om vad män och kvinnor förväntas göra kan påverka kvinnors möjlighet att ta del av sfi-undervisningen.

Kvinnan är den som ska vara hemma många gånger i vissa kulturer och får backa helt enkelt. Det blir inga studier för dem utan det är mannen som ska försörja. (Intervju med coach)

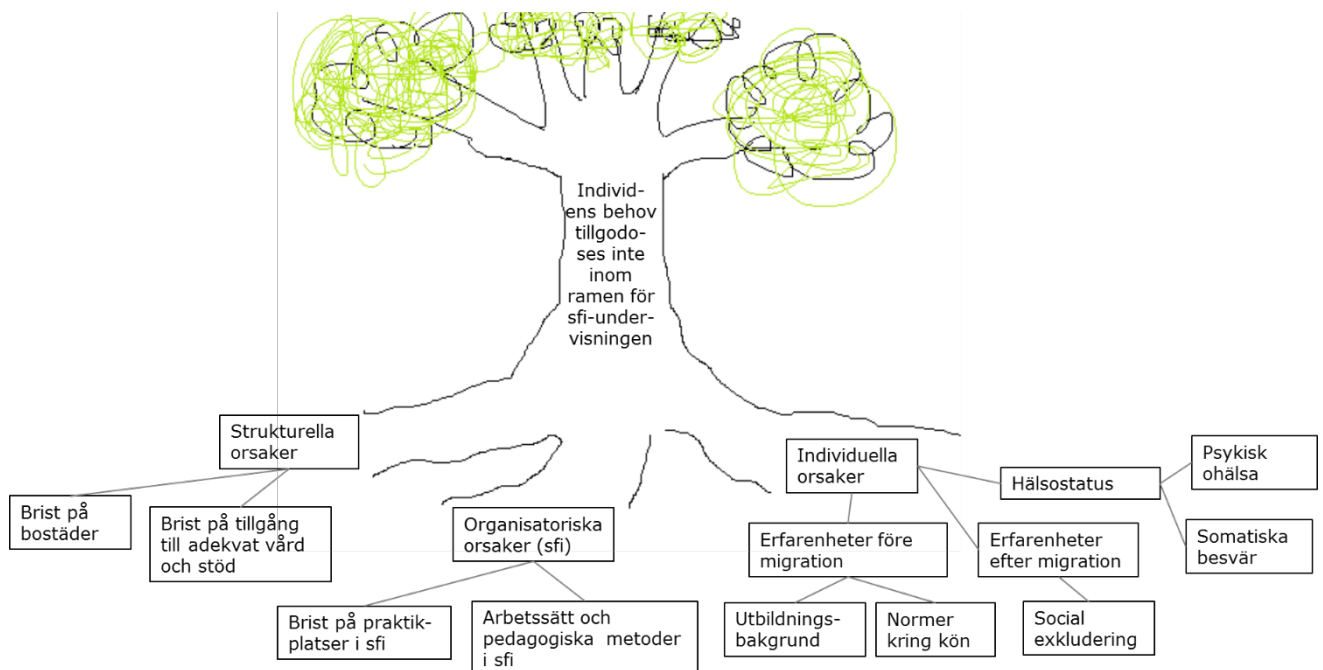
Slutsatser

Med grund i ovanstående analys kan det offentliga problem som MSBH är tänkt att bemöta ramas in och illustreras såsom visas i figur 1 nedan. Huvudproblemet kan sägas vara att alla individers behov i dagsläget inte tillgodoses inom ramen för sfi, vilket antas få negativa konsekvenser för de drabbade individernas framtida hälsa och möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Orsaksförklaringar som ges av intervjupersonerna handlar dels om samhälleliga strukturer, som att bostadsbristen utgör en hindrande faktor, dels om sfi-organisationens förmåga att möta gruppens behov.

Orsaksförklaringarna handlar också om individuella faktorer som exempelvis vilken utbildningsbakgrund individen har innan migrationstillfället samt individens hälsostatus och sociala situation under etableringsfasen. Som visas i del 2 arbetar MSBH endast med de individuella faktorerna.

Figur 1: Det offentliga problem som MSBH arbetar med att bemöta

Del 2 – Hur bemöter *Mera svenska bättre hälsa* problemet?

Utvärderingens andra del handlar om hur insatsen är utformad och vad den person som blir deltagare i insatsen möter. Redogörelsen börjar med en kort berättelse om hur MSBH initierades och startades upp. Därefter följer en beskrivning av hur det går till när en person blir deltagare i verksamheten och vilken typ av aktiviteter och stöd som tillhandahålls.

Bakgrund och förutsättningar

Området arbetsmarknad och sysselsättning i Göteborgsstadsdelen Västra Hisingen inhyser både enheter för försörjningsstöd samt Äpplet jobbcenter som är navet för stadsdelens arbetsmarknads- och sysselsättningsverksamhet. Sedan år 2012 finns på försörjningsstödsenheten ett team med särskilt ansvar för sfi-elever.

Socialtjänsten uppges tidigare ha haft svårt att hitta aktiviteter i stadsdelen för de individer med försörjningsstöd som inte får fortsätta att läsa på sfi. Att skicka dem direkt till en praktikplats utan något mer stöd beskrivs av flera intervjupersoner som ett mindre bra alternativ. Man menar att det krävs ett stöd innan och under praktikperioden för att det ska fungera.

Det går inte med bara praktik, folk behöver förbereda sig. (Intervju med chef)

En konferens på temat migration och hälsa sägs ha utgjort inspiration för att utforma en insats för den aktuella gruppen där hälsa skulle stå i fokus. Samordningsförbundet DELTA introducerades för idéerna vilket möjliggjorde en uppstart av de första grupperna av deltagare och anställning av personal år 2011.

Idag är samordningsförbundet DELTA finansiär och ägare av insatsen och den drivs inom ramen för Jobbcentrum Äpplets verksamheter och i deras lokaler. Under hösten 2016 var tre personer anställda för att jobba direkt med målgruppen. Personalen kallas för coacher och besitter kompetens och kunskap inom bland annat hälsovetenskap, beteendevetenskap och folkhälsovetenskap.

Hur en person blir deltagare i MSBH

Målgruppen är, som ovan konstaterats, personer med försörjningsstöd som tidigare gått på sfi men förmåtts eller själv valt att avbryta sina studier. Förutom de elever som skrivs ut med godkänt betyg från kurserna kan deltagarna avslutas med icke godkänt betyg F eller med kod Z.⁷ Betyg F betyder att eleven kan komma tillbaka inom två till sex veckor. Kod Z betyder att personen får komma tillbaka om tidigast 12 månader. Deltagare aktuella för MSBH är i första hand de personer som avslutats med kod Z.

⁷ Det formella beslutet att skriva ut eleven med kod Z fattas av handläggare på arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningen.

En månad innan eleven tilldelas kod Z är utbildningsanordnaren skyldig att ge eleven en skriftlig varning. Eleven har då själv ansvar för att berätta för sin socialsekreterare om varningen. Intervjuer med socialsekreterare inom den aktuella stadsdelen visar dock att så inte alltid sker utan det är först när avbrottet verkställts som det via datasystemet kommer socialtjänsten till kännedom, eller när personerna inte längre lämnar in några närvarorapporter från sfi som grund för ansökan av försörjningsstöd. De intervjuade socialsekreterarna menar att det från deras perspektiv hade varit önskvärt med ett trepartssamtal redan vid tillfället för varningen eller ännu hellre tidigare. De menar att detta hade gjort det lättare för socialsekreterarna att stötta individen och undvika att personen under en tid blir utan insats. Varför detta inte sker förklaras dels av att det stora antalet utbildningsanordnare gör det svårt för socialtjänsten att ha ett nära samarbete med dem alla, dels av att sfi-läraren inte kan veta vilken försörjningsform individen har och därför kan ha svårt att veta i vilka fall det är relevant att kontakta socialtjänsten.

För att personer med kod Z ska kunna återgå till sfi-studier efter 12 månader behöver de kunna uppvisa någon form av förändring. Det är här som MSBH som insats blir relevant. Personens aktiva deltagande i MSBH blir ett sätt att visa att hen förändrats och stärkt sin förmåga att tillgodogöra sig sfi-undervisningen.

MSBH:s fyra delmoment

Väl inskriva i MSBH är det i huvudsak fyra typer av stöd som deltagarna erhåller. Deltagarna får tillgång till gruppverksamhet, individuell handledning, språkundervisning och chans att göra en period med språkpraktik. Nedan beskrivs varje moment för sig.

Gruppverksamheten

Gruppverksamheten är ett sammanhållet program motsvarande sex veckor där deltagarna träffas i grupp två förmiddagar i veckan. Under dessa veckor behandlas ett antal teman⁸ (se bilaga 7 för en detaljerad beskrivning).

Gruppverksamheterna leds av coacherna och kan på ett övergripande plan sägas handla om att förbereda deltagarna inför en kommande praktikperiod och framtida studier och arbete. Träffarna handlar bland annat om hur det fungerar på en arbetsplats, vilka rättigheter och skyldigheter deltagarna har, samt vikten av friskvård och fysisk aktivitet för att kunna må bra och vara delaktig i samhället.

Innehållet i programmet har förändrats sedan start. Vid uppstarten av insatsen var programmet bredare med en ambition att hinna beröra fler ämnen. Nu är fokus mer avgränsat och främst inriktat på arbetsmarknad och studier.

⁸ De tolv träffarna har följande rubriker i programmet: Introduktion, Svenska, Må bra, Fritid, Sömn/Vila/Avslappning, Skola, Sfi, Samhälle, Arbetsplats, Extra Tillfälle, Repetition och Avslut.

Vi har smalnat av mycket. Vi greppade alldeles för stort i början (Intervju med chef)

Anledningen till avgränsningen anges vara att det tog längre tid för deltagarna att förstå ett ämne än vad man först hade antagit. Förväntningarna på vad som gick att hinna med vid dessa träffar var alltså för höga och antalet ämnen reducerades. Men valet att avgränsa innebar inte bara att färre ämnen gav mer tid till varje del. Att ämnena mer tydligt hänger ihop beskrivs också som viktigt för begripligheten. Ett mer fokuserat program uppfattas vara bättre och lättare för deltagarna att ta till sig än ett bredare.

Folk förstår inte riktigt heller. Varför ska vi prata om brandbilar ena gången och omhändertagande av barn nästa gång? (Intervju med chef)

I intervjumaterialet berättas också om att insatsen inledningsvis hade personal anställd som delade modersmål med många av deltagarna. Detta arbetssätt har idag frångåtts och istället framhåller de anställda det som en fördel att de endast kommunicerar med deltagarna på svenska.

Det finns också en berättelse i intervjumaterialet om att gruppverksamheten har utvecklats från att handla mer om informationsöverföring och föreläsning som pedagogisk metod till att i större utsträckning bestå av arbete för en hög delaktighet i gruppen och där gruppövningar och andra verktyg används för att stimulera delaktighet. En av coacherna beskriver sin ambition med träffarna såhär:

Jag vill liksom att de ska ta i det, de ska prata och de ska berätta och så.
(Intervju med coach)

Vid de två observationstillfällen som genomförts inom ramen för utvärderingen har coacherna också månat om allas delaktighet i samtalet och att alla i gruppen ska bli sedda och hörda. Vid dessa tillfällen stimulerade coacherna aktivt personerna till deltagande i samtalet genom övningar (exempelvis att låta deltagarna diskutera i par) och genom ett inkluderande arbetssätt. I figur 2 visas utdrag ur observationsanteckningar som ger en bild av hur det kan gå till i gruppverksamheten.

En del av gruppverksamheten består av fysisk aktivitet och samtal om friskvård. I programmet kan man läsa att deltagarna under de sex veckor de deltar i verksamheten bland annat ska "testa gåstavar", gå en "promenad med gåstavar/stegräknare", samt medverka i "avslappningsövningar och "pausgympa". Också vid de två observationstillfällena användes rörelseövningar integrerat i träffarna. En av coacherna menar att den fysiska aktiviteten är nödvändig för att möta deltagarnas behov.

Man ser att de har noll koordination, ingen kroppsuppfattning. De har nog inte tränat eller gjort några övningar på jag vet inte hur många år som helst. (Intervju med coach)

Gruppaktiviteterna beskrivs också som ett sätt för coacherna att fortsätta undersöka deltagarnas individuella behov. Genom att regelbundet träffa deltagarna och under trygga former lära känna dem ska kunskapen om deras behov öka och därmed coachernas förmåga att matcha deltagarna med en lämplig praktikplats.

Under de sex veckorna, även om det naturligtvis finns fastställda teman man ska ta upp, så är det ju ett sätt för coacherna att lära känna deltagarna också och höra efter vad de har för önskemål, vad som skulle passa dem för praktik, så att det blir så bra som möjligt. (Intervju med socialsekreterare)

Figur 2: Utdrag ur observationsanteckningar tillfälle 1

Aktuellt tema vid observationstillfället var *Arbetsplats*

CO = Coach(en/erna)

CO visar en Powerpointbild med en tidslinje som beskriver en möjlig väg för deltagarna genom insatsen (avbrott från sfi – trepartsmöte – kurs på sex veckor – språkpraktik – tillbaka till sfi eller annan planering). CO förklarar att de nu ska prata om praktikmomentet och visualiserar på så vis dagens tema.

CO visar sedan en ny Powerpointbild med frågan – Varför praktik? – som ställs till hela gruppen. Flera av deltagarna svarar snabbt. De säger exempelvis ”träna svenska” och ”intyg”. CO svarar genom att upprepa och förtydliga det deltagarna säger. CO uppmanar flera att uttrycka sig och ställer mer utvecklade frågor vilket jag uppfattar syftar till att hjälpa deltagarna att svara på frågan. Därefter frågar CO en enskild person direkt vad hen tycker vilket jag uppfattar handlar om en vilja att alla i rummet ska komma till tals under samtalet.

CO visar sedan en ny Powerpointbild med sex ord, bland annat ”erfarenhet”. CO pratar länge med gruppen om vad ordet betyder. Någon deltagare gissar ”företag”. CO förklarar att ”om du söker jobb, då frågar dom om du har erfarenhet.” CO går sedan igenom vad olika personer har haft för praktik och tydliggör att det har gett dem erfarenhet. Nu översätter några kursdeltagare ordet för varandra på sina modersmål. Samtidigt säger någon att hen inte förstår. En av CO ber nu den andra om hjälp att utveckla svaret, bland annat genom att säga ”Erfarenhet är kunskap.” Deltagaren frågar igen och verkar verkligen bry sig om att förstå. Hen associerar flera gånger och sätter in ordet i olika sammanhang. Till sist säger hen att ”Nu jag förstår”.

Individuell handledning

Förmåga att se varje individs enskilda behov framhålls återkommande i intervjumaterialet som viktigt för att kunna stötta målgruppen. Gruppverksamheten kompletteras av att deltagarna får individuell handledning. Dels får deltagarna tillgång till en studie- och yrkesvägledare, dels finns coachernas som en resurs för deltagarna att nyttja för individuella behov. Genom att ha enskilda samtal med deltagarna och följa upp hur det går för dem under praktikperioden möjliggörs ett individuellt anpassat stöd. Dock är detta stöd inte formaliserat på så vis att ett visst antal tillfällen tillhandhålls. Coacherna anger att den individuella handledningen ges utifrån deltagarnas behov och den arbetstid som finns tillgänglig. Arbetet beskrivs vara inspirerat av utbildning i motiverande samtal, metoder för att stötta individer i förhållande till arbetsmarknaden (supported employment) och tidigare erfarenheter från arbete med personer med funktionsnedsättning.

Språkpraktik

MSBH:s deltagare får också genomgå en period med språkpraktik. Praktikperioden är tänkt att vara ett par månader men beroende på deltagarens möjlighet att återgå till sfi eller till arbete så kan perioden förlängas. Ibland är tillgången på sfi-platser dålig vilket gör att deltagarna kan få vänta.

Det begränsade antalet platser för sfi-studier medför att många får vara kvar på sina språkpraktiker längre tid i väntan på en plats för återgång till studier. (Verksamhetsberättelse 2015 – Mera Svenska Bättre Hälsa/MSBH)

Praktikplatserna innebär närvaro fyra halvdagar i veckan på en arbetsplats. Inför praktikperioden skrivs ett "praktikbeslut" där syftet med praktiken definieras, under vilken period som praktiken pågår och vad som specifikt gäller på den aktuella arbetsplatsen (arbetstider, arbetskläder, rutiner och så vidare). Under pågående praktikperiod följer coacherna regelbundet upp deltagarna genom fysiska möten och telefonkontakter. Frekvensen varierar utifrån individuella behov men enligt coacherna har man kontakt cirka varannan vecka.

Att praktikplatsen definieras som en språkpraktik handlar om att syftet med platsen i första hand är att deltagarna ska få träna på att tala svenska. Det handlar alltså inte om att lära sig ett yrke eller hur det fungerar på olika arbetsplatser utan i fokus står att praktisera det svenska språket.

Inom ramen för utvärderingsarbetet har två arbetsplatser som tagit emot praktikanter från MSBH besökts och intervjuer har genomförts med handledarna. Den ena arbetsplatsen var ett vaktmästeri på en grundskola. Ansvarig handledare var en vaktmästare som för första gången tagit emot en praktikant. Handledaren beskrev arbetsplatsen som lämplig för en person som vill lära sig svenska eftersom en vaktmästare på en skola har många sociala kontakter med barn och övrig personal. Som vaktmästare kommer man också i kontakt med många objekt och får på så vis stora möjligheter att lära sig många nya ord. Handledaren beskrev hur hen på ett engagerat och aktivt sätt arbetat för att försöka lära sin praktikant svenska:

Hade vi fem minuter över eller vi kanske hade någon halvtimme kvar innan han skulle gå hem... Så sa jag, nu går vi en promenad. Och då var det ju träning på alla träden, 'Vad är det för nåt?'. (Intervju med handledare 1)

Den andra arbetsplatsen var en secondhandbutik med ett stort antal praktikanter och en mer erfaren handledare. Arbetsuppgifterna bestod av exempelvis klädsortering och prismärkning. Även denna arbetsplats framhålls som lämplig eftersom den bland annat innebär möjligheter att lära sig viktiga ord.

Man får gå med och stå bredvid och arbeta. Jag tycker att det har varit väldigt bra att samla en grupp som är här på språkträning vid våra klädsorteringsbord. Då står jag bredvid och så visar jag och förklarar med språket. Och sen får de lägga i lite olika högar, så går vi igenom tillsammans. Då har man väldigt bra möjligheter att lära ut språket. Kläder, alltså, delar, alltså ärm, ben, alltså skjorta, byxor, väldigt mycket

så. Så vi har övat mycket glosor samtidigt som vi har stått och sorterat kläder. (Intervju med handledare 2)

På secondhandbutiken framhålls också möjligheterna att kunna anpassa arbetsuppgifterna utifrån praktikanternas unika behov. Det vill säga att det på arbetsplatsen finns många olika arbetsuppgifter som praktikanten kan utföra.

Båda handledarna lyfter fram vikten av att praktikanterna får känna att de är behövda och att arbetsuppgifterna upplevs som meningsfulla.

Jag tror att det är jätteviktigt att man känner att man är välkommen och att man är behövd. För alla är behövda här. Och man känner det. Men att man känner tryggheten i att man liksom har en person som visar en. (Intervju med handledare 2)

Inom ramen för samordningsförbundet tillhandahålls ett mentorskapsprogram för de arbetsgivare som samverkar med MSBH. Samordningsförbundet DELTA har tillsammans med fem andra förbund tagit fram en utbildning som ger arbetsgivare kunskap och verktyg för att kunna ge fler möjlighet till en plats på arbetsmarknaden.

Språkundervisning

Det sista momentet som deltagare i MSBH genomgår är språkundervisning. Under praktikperioden får deltagarna en gång i veckan under cirka tre timmar i grupp träffa en språklärare. Läraren förklarade att varje undervisningstillfälle har ett tema att utgå ifrån och att hen sedan lägger till olika moment till detta:

Ofta så bygger jag min undervisning kanske på ett tema. Och sedan så har jag ett grammatiskt moment och sen så försöker jag göra så att vi läser och lyssnar, hörförståelse, gärna skriver lite, liksom att det finns med under ett lektionsspass. (Intervju med språkläraren)

Läraren beskrev hur hen försöker få träffarna att utgå ifrån deltagarnas egna erfarenheter och intresseområden och att gruppens resurser aktivt tas tillvara i arbetet.

...det ska kännas lustfyllt att vilja prata svenska, och här är vi en massa människor från olika länder, det är intressant att man tänker på olika sätt och man gör olika, och att man gör så lika. Det triggas igång nånting liksom, en nyfikenhet. (Intervju med språkläraren)

Läraren beskriver att deltagarna har olika förkunskaper och kan befinna sig på mycket skilda nivåer. Vissa kan motsvara sfi B medan andra kan befinna sig på sfi D. Läraren beskriver att det fungerar med olika nivåer eftersom det är en ganska liten grupp. Om gruppen skulle växa ger läraren uttryck för ett behov av att i så fall dela in utifrån deltagarnas förkunskaper.

Vad är MSBH tänkt att leda till?

Som redan konstaterats ovan har det funnits en utveckling när det gäller vad MSBH skulle leda fram till. Inledningsvis var tanken att hjälpa deltagarna tillbaka till sfi-undervisning men över tid har målet ändrats och personer stöttas också i att komma direkt ut på arbetsmarknaden.⁹ På lång sikt kan därför ett önskat resultat av insatsen sägas vara (i) återgång till sfi eller (ii) ut i anställning. Samtidigt visar intervjumaterialet att det finns ytterligare ett tänkbart resultat för vissa deltagare: att remitteras tillbaka till socialtjänsten med förslag på fortsatt insats. Genom MSBH:s insatser har deltagarnas behov blivit mer noggrant kartlagda och de kan remitteras vidare med en (iii) förslag på individuell planering mot en annan insats.

Dessa tre typer av önskvärda resultat är dock det som sker på något längre sikt och beskriver inte de förändringsprocesser som är önskvärda under tiden som individen fortfarande är deltagare i MSBH. Att förstå dessa förändringsprocesser är viktigt för att kunna utveckla MSBH:s arbetssätt och metoder. Vad är tänkt att ske med deltagarna under tiden de är en del av insatsen och nås dessa resultat? Vid en genomgång av intervjumaterialet utkristalliserar sig i huvudsak tre områden som centrala när det gäller hur insatsen på mer kort sikt är tänkt att påverka deltagarna. Nedan beskrivs dessa områden var för sig.

Självkänsla och lust att använda svenska språket

I förhållande till både gruppaktiviteterna, språkundervisningen och praktiken framhålls att syftet med MSBH är att stärka deltagarnas förmåga och mod att *använda* svenska språket. Nedanstående citat från en av deltagarna illustrerar på ett bra sätt grundidén med insatsen. Intervjupersonen ombads beskriva MSBH och svarade på följande sätt:

...att du ska kunna tala svenska språket och du får klara dig själv när du talar det svenska språket och att du kan handla någonting och du kan göra vad du tycker och säga på svenska. (Intervju med deltagare)

I intervjumaterialet finns också beskrivningar av att denna förändringsprocess sker. I nedanstående citat ger en handledare uttryck för att förmåga och mod att använda språket förändras positivt under praktikperioden.

Alla som har varit här har också börjat våga prata mycket mer svenska. Vi har ju varje morgon gemensam frukost där vi pratar mycket om vad som ska hända under dagen och vad man ska arbeta med och så. Och till att börja med så är det inte alla som hänger med i det. Men det märks att de hänger med mer och mer. (Intervju med handledare 2)

Grundidén i MSBH är alltså att deltagarna ska bli bättre på svenska. Dock finns i intervjumaterialet en åtskillnad mellan att verka för ökad *kunskap* i svenska och att

⁹ Denna utvidgning utgjorde först en särskild satsning under ett verksamhetsår, men har behållits som en ordinarie del av verksamheten. De individer som är aktuella för dessa insatser är inte särskilt många men tar enligt ansvarig chef ganska stora resurser i anspråk eftersom de kräver mycket stöd.

verka för stärkt förmåga att *använda* och *praktisera* språket. I det senare fallet handlar det mindre om att ge deltagarna teoretisk kunskap (exempelvis kunskap om grammatiska regler) och mer om ett arbete för att ge dem stärkt självförtroende när det gäller att omsätta sina teoretiska kunskaper i en verbal praktik.

Flera intervjupersoner använder begreppet empowerment när de beskriver det sätt på vilket deltagarna ska påverkas av insatsen. Empowerment är ett centralt begrepp inom folkhälsovetenskap (Nilsson, 2017) och kan liknas vid en process för att möjliggöra för människor "att ta mer kontroll över sitt liv" (Folkhälsokommittén, 2010, s. 4). Det önskade resultatet av MSBH skulle kunna sägas vara att ge deltagarna positiva erfarenheter av att praktisera språket och på så vis stärka deras självkänsla och lust att använda språket. Detta är tänkt att ge dem ökad förmåga att ta kontroll över sina liv.

Kunskaper om hälsa och hälsans betydelse

Om självkänsla och lust att tala svenska är en av två huvudsakliga delar som MSBH arbetar med att förändra så utgör kunskap om hälsa och hälsans betydelse den andra delen. Intervjumaterialet visar att integrerat i MSBH:s arbetssätt finns komponenter som syftar till att förmå deltagarna att öka sina kunskaper om värdet av fysisk aktivitet i största allmänhet samt insikter om den egna hälsan och dess betydelse. En av coacherna beskrev det behov som deltagarna många gånger har på följande sätt:

Men också då få en möjlighet att reflektera över sin egen hälsa. Många har en hälsoproblematik som man kanske inte ens vet om... När vi pratar om stress till exempel och då är det någon som helt plötsligt säger 'Jag tror jag är stressad!'. Man har trott att man är knäpp och man har inte vågat berätta. 'Varför känner jag så här? Varför får jag det här? Varför blir det jobbigt att andas? Varför slår hjärtat?'. Man vet inte att det finns nåt som heter ångest. (Intervju med coach)

Begreppet hälsolitteracitet används av några intervjupersoner för att beskriva det önskade resultatet av MSBH. Hälsolitteracitet kan definieras som "förmåga att förvärva, förstå och använda information i syfte att bibehålla, främja eller förbättra den egna hälsan" (Mårtensson & Hensing 2009, s. 8) Med hjälp av dessa formuleringar kan ett önskat resultat av MSBH:s insatser sägas vara att stärka deltagarnas hälsolitteracitet i syfte att ge dem bättre förutsättningar att slutföra sina sfi-studier och/eller bibehålla sin hälsa vid inträde på arbetsmarknaden.

Att se sig själv som en person på arbetsmarknaden

Ett önskat resultat av deltagarnas tid i MSBH är att de också stärks i sin identitet och sin självkänsla i relation till arbetsmarknaden. I nedanstående citat beskrivs hur deltagarna

uppfattas inte alltid se sig själva som personer vilka ska vara på arbetsmarknaden och att sådana föreställningar ibland uppfattas hänga ihop med normer kopplade till kön.

Man kan inte riktigt se sig själv som en person på arbetsmarknaden, utan man ser sig själv som en mamma och som en hemmafru eller som en man som inte har fått till det riktigt, ja, att man inte riktigt har bilden själv av att det ska gå. (Intervju med chef)

Deltagarnas självkänsla och identitet i förhållande till arbetsmarknaden beskrivs också av vissa intervjupersoner som att personen får insikter rörande sina rättigheter och skyldigheter på arbetsmarknaden.

Att man har rättigheter och skyldigheter. Att jag också har en rättighet att ta liksom för mig av det som finns i samhället. Jag har också en rättighet att komma ut och kunna jobba eller en rättighet att läsa min utbildning och så. (Intervju med chef)

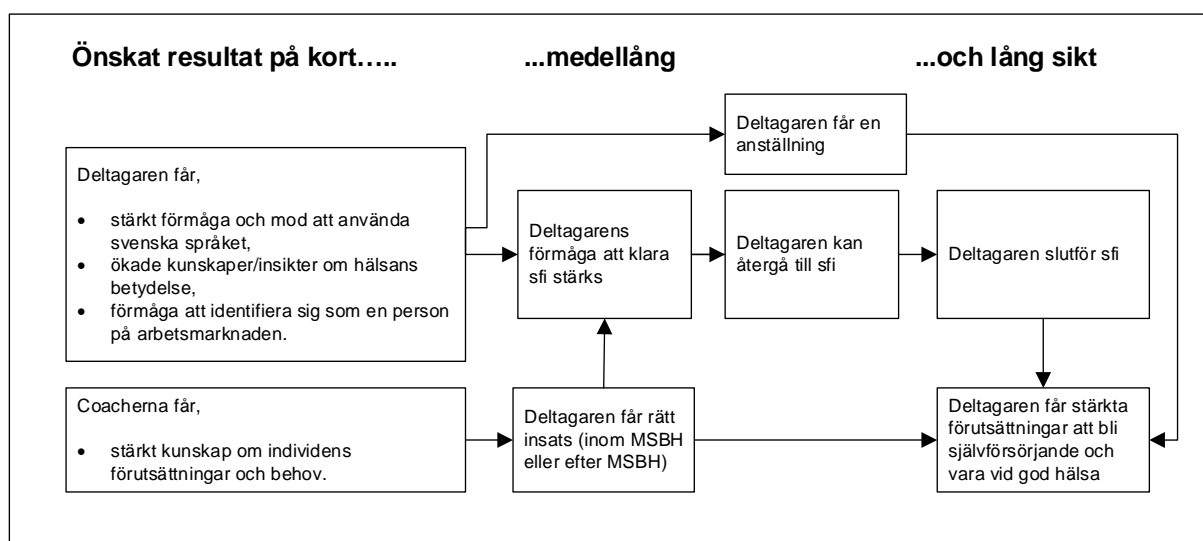
Det önskvärda resultatet av MSBH kan alltså inte enbart beskrivas som anställning eller sfi-studier och att personen antingen lyckas eller inte lyckas nå detta resultat. En analys av intervjuerna pekar mot att det önskvärda resultatet bör beskrivas som en förändringsprocess med flera steg där deltagarens självförtroende och självbild är tänkt att förändras.

De professionella för ökad kunskap om individens förutsättningar

Ovan beskrivs önskat resultat för deltagarna i MSBH. Men önskade resultat går även att beskriva hos coacherna. I MSBHs förändringsteori framställs det som viktigt att stödet som ges är individanpassat. Detta sker genom att coacherna möter individen enskilt och i grupp under de veckor som insatsen pågår. På så vis antas coacherna få en god kunskap om deltagarens förutsättningar och behov. Med denna kunskap ska coachernas förmåga stärkas att ge deltagaren rätt stöd, antingen inom MSBH, exempelvis i form av en praktikplats som passar väl med deltagarens behov, eller att kunskapen kan ligga till grund för att formulera en plan för socialtjänstens fortsatta arbete med deltagaren. Även detta antas på sikt kunna stärka deltagarnas förutsättningar att bli självförsörjande och vara vid god hälsa.

Sammanfattningsvis kan det önskvärda resultatet av MSBH illustreras enligt figur 3 nedan. På kort sikt handlar det om stärkta förmågor hos deltagarna och att professionella har en bättre kunskap om deltagarnas behov. På medellång sikt är tanken att individen kan återgå till sfi, få en anställning eller tillgång till en insats som motsvarar behoven. På lång sikt är målet att deltagaren ska få stärkta förutsättningar att vara självförsörjande och ha en god hälsa.

Figur 3: Önskat resultat av MSBH

Förutsättningar och utmaningar

Utvärderingen har nu beskrivit innehållet i insatsen och vad den förväntas leda fram till. Men vad menar de professionella gör att ett positivt resultat kan nås? Vad är det som sker i mötet mellan deltagarna och de professionella som faktiskt spelar roll? Vad anser man vara relevant för att förändring ska komma till stånd och vad hindrar eventuellt en förändringsprocess?

Värdet av att inte nöja sig med en beskrivning av det som konkret tillhandhålls deltagarna utan att också söka efter de villkor som måste vara uppfyllda för att insatsen ska bli framgångsrik kan illustreras med följande citat från en av de intervjuade cheferna:

Man överskattar ofta innehållet. Det är mycket mer om hur man gör det för att få folk med sig och så. (Intervju med chef)

Vi vill alltså komma ett steg längre i vår förståelse av hur insatsen är tänkt att fungera. Genom en analys av intervjumaterialet har tre teman utkristalliserat sig vilka framhålls som centrala i MSBH:s arbetsätt. Det handlar om att i mötet med individen skapa trygga och förtroendefulla relationer, att aktivt använda gruppen och grupprocesser som en resurs i arbetet och att organisatoriska förutsättningar för insatsens måste finnas. Dessa tre teman utgör antaganden om villkor eller förutsättningar som intervjupersonerna uppfattar måste vara uppfyllda för att MSBH ska få önskat resultat.

I mötet med individen – förmåga att skapa trygghet och förtroende

Återkommande i intervjumaterialet lyfts det fram som viktigt att skapa en känsla av trygghet hos deltagarna och att deltagarna känner förtroende för de professionella aktörerna. Handledarna lyfter detta som centralt i förhållande till praktikperioden och

coacherna beskriver det som viktigt i gruppaktiviteterna och i det individuella mötet med deltagarna.

En indikation på att deltagarna faktiskt upplever sig trygga i insatsen är utsagor från både språkläraren och de intervjuade socialsekreterarna som vittnar om att MSBH:s deltagare uppfattas som trygga under sin tid i insatsen. I nedanstående citat berättar språkläraren om ett tillfälle när betydelsen av ordet trygghet diskuterades vid undervisningstillfället.

Jag kände också det i samtalet, att de kände sig väldigt trygga här. Vi pratade att om en person kommer in här, att det den säger tar någon vara på... Vi höll på och vände och vred på det här. Och jag tror att de som jag träffar här de känner sig nog oerhört sedda och trygga. (Intervju med språkläraren)

Att det är viktigt att deltagarna upplever trygghet och förtroende i mötet med MSBH:s professionella är relativt enkelt att påstå och antagligen sant nästan oavsett vilka målgrupper som ska stöttas i en förändringsprocess. Mer utmanande är att försöka förstå hur en insats som MSBH ska bedrivas för att skapa en förtroendefull relation och en känsla av trygghet hos målgruppen. Vad krävs av insatsen för att förtroende och trygghet ska skapas? I intervjumaterialet finns utsagor om ytterligare villkor för att ge en känsla av trygghet hos deltagarna och en förtroendefull relation mellan deltagarna och den anställda personalen.

Ett sådant villkor är att stödet som ges är individanpassat. Behovet av individanpassat stöd diskuteras av intervjupersonerna i förhållandet till både gruppaktiviteterna, den individuella handledningen, praktikperioden och till språkundervisningen.

Man måste se alla. Alltså alla individer enskilt, en och en. För de är så olika och man har så mycket olika erfarenheter. Och hur man hanterar situationer som man varit med om och så där. Det känner jag väl är det viktigaste. (Intervju med coach)

En av coacherna beskriver hur MSBH:s arbetssätt gör att de kommer deltagarna nära och får tillgång till information om deltagarnas behov, något som är en förutsättning för att kunna ge ett individanpassat stöd.

Vi kommer dem väldigt nära. Vi träffar dem två dagar i veckan. Och först är det ju mycket i grupp och så där men det blir ändå lite, att man har individuella samtal och att vi gör genomförandeplaner och så där. Då måste vi veta ganska mycket om dem. Och de öppnar upp sig ganska mycket faktiskt, och har lätt för det. Så man får ju reda på ganska mycket saker. (Intervju med coach)

Coacherna beskriver också språkundervisningen som i hög grad individanpassad utifrån deltagarnas unika behov:

Den kvinnan som har det anpassar undervisningen väldigt mycket efter hur gruppen ser ut. Så att gruppen får önska vad de vill träna mer på.

Förut var det mycket hörförståelse. Det var många som tyckte det var svårt med hörförståelse. Då kunde hon anpassa det. (Gruppintervju med coacherna)

Ytterligare ett villkor som anges vara viktigt för att skapa trygghet och förtroende handlar om att coacherna i sin funktion inte har ansvar för deltagarnas försörjningsstöd. Coachernas förutsättningar att bygga upp en förtroendefull relation med deltagarna jämförs av flera intervjupersoner med de förutsättningar som socialsekreterarna har. I och med att coacherna inte ansvarar för bedömning av deltagarnas ansökningar om ekonomiskt bistånd antas de ha bättre möjligheter att få tillgång till information om deltagarnas livssituation och behov.

En av de intervjuade socialsekreterarna ger ett exempel där coacherna genom sitt arbete beskrivs ha fått fram tidigare okänd information om en deltagares fysiska besvär vilka hindrat deltagaren från att göra praktik. Med kunskap om besvären möjliggjordes en matchning med en arbetsplats där de fysiska besvären inte utgjorde ett problem.

Men de skapar ju en relation där. Så hon vågade till slut. (Intervju med socialsekreterare)

En bättre kunskap om deltagarna uppfattas öka förutsättningarna att tillhandhålla ett individanpassat stöd. Det kan också sägas att förutsättningarna för coacherna är annorlunda på så vis att den tid de har på sig i mötet med deltagarna är betydligt mer omfattande än den tid som en socialsekreterare har till sitt förfogande.

Ett annat villkor som nämns för att kunna skapa en trygg och förtroendefull relation handlar om hur deltagarna bemöts. I intervjumaterialet nämns två som här bedöms som relevanta att lyfta fram för att synliggöra vad som uppfattas skapa trygghet och förtroende i mötet med individen. Det ena handlar om att intervjupersonerna framhåller att det är värdefullt om professionella aktörer besitter ett äkta engagemang för deltagarna och det andra handlar om deltagarens behov av att bli bemött som en vuxen individ.

När det gäller att bemöta deltagarna med ett äkta engagemang framhålls det av flera intervjupersoner att coachernas förhållningssätt är centralt för att skapa trygghet och förtroende. I citatet nedan lyfts det fram som viktigt att coacherna besitter en kompetens om målgruppen och en vilja att jobba med denna målgrupps behov.

Sen tror jag coacherna för sig har stor betydelse, att de har en förståelse för målgruppen, och det märker man att, de är ju inte socionomer eller har jobbat i Sfi-gruppen, men att ha en känsla för målgruppen tror jag är viktigt, och att man tycker att, att det finns ett engagemang, intresse, att jobba med dem, och det märker man på de coacherna att de har. (Intervju med socialsekreterare)

Den andra aspekten handlar om att deltagarna ska bemötas som vuxna och självständiga individer. Flera intervjupersoner lyfter fram att personer i den här målgruppen många gånger under etableringsprocessen inte blivit tagna på allvar eftersom de saknat förmåga att tala svenska.

Om man är oerfaren av målgruppen så kan man tro att bara för att en människa inte kan prata svenska så tror man att den är lite dum i huvudet. (Intervju med språkläraren)

Det sista villkoret som lyfts fram som viktigt för att skapa en förtroendefull relation är att deltagarna involveras och tillåts vara delaktiga. En av coacherna beskriver att de jobbat mycket aktivt med just deltagarnas delaktighet.

Deltagaren ska vara med i sin planering. Deltagaren ska vara delaktig i allt som händer inklusive val av praktikplats, ta ansvar för sin närvarorapport och känna att den är delaktig i en grupp. Vi har försökt jobba mycket med det. (Intervju med coach).

Sammanfattningsvis kan konstateras att ovanstående analys visar att deltagarnas upplevelser av trygghet och förtroende uppfattas vara viktiga för att en insats som MSBH ska lyckas i sina ambitioner. För att skapa detta klimat bedöms det som viktigt att coacherna har gott om tid att lära känna deltagarna, att de inte är ansvariga för utbetalning av det ekonomiska biståndet och att deltagarna kan ges ett individanpassat stöd. Det är också viktigt att de professionella uppfattas ha ett äkta engagemang i deltagarna, att deltagarna upplever att de blir bemötta som vuxna självständiga individer och att deltagarna i hög grad involveras i sitt eget förändringsarbete.

I mötet med gruppen – Se och använda gruppen som en resurs

Det andra villkoret som i intervjumaterialet lyfts fram som centralt i MSBH:s metoder och arbetssätt handlar om att gruppen i sig, och de processer som kan sättas igång i en grupp, används som konkreta verktyg i arbetet med att stärka de enskilda deltagarna.

Men räcker det att endast sätta flera individer i samma rum för att det ska få ett positivt resultat? Och om inte, vilka gruppprocesser är det som är eftersträvarvärda och hur skapar man förutsättningar för att de önskvärda processerna kan komma till stånd? I intervjumaterialet kan skönjas flera olika villkor som ses som centrala för att deltagarna ska kunna stärkas genom att vara en del av en grupp.

Ett sådant villkor handlar om hur man konkret jobbar med och styr gruppen. Ambitionen är att uppnå jämlikhet när det gäller talutrymme och deltagande vilket ibland innebär att vissa hålls tillbaka så att andra kan lyftas fram.

Då gäller det liksom att styra de där som kanske tar lite mer plats, lite som det är när man jobbar i de flesta typer av grupper, försöka få till att alla får lika mycket plats, och det är en konst i sig. (Intervju med coach)

Ett annat sådant villkor handlar om förhållningssätt hos de som leder grupperna. Det som tidigare framhållits i förhållande till mötet med individen, är också förutsättningar i mötet med gruppen, det vill säga de professionellas förhållningssätt och hur deltagarna bemöts. Det som framhålls särskilt i förhållande till gruppaktiviteterna är värdet av att de professionella använder sig av och delar med sig av sina egna erfarenheter.

Jag tänker att det är mycket genom kursen och att man delar med sig, alltså både deltagarna men vi i personalen också. Vi delar med oss av våra erfarenheter och så där. Mycket av de temana eller de ämnena vi berör handlar just om att berätta om erfarenheter kring praktik eller erfarenheter kring sfi och skola ... och då tror jag det blir liksom i gruppen, för man skapar liksom en grupprelation samtidigt som man får förtroende och deltagarna får förtroende för varandra också. (Intervju med coach)

Ytterligare ett villkor handlar om att i gruppprocesserna nyttja det faktum att deltagarna har så olika bakgrunder och erfarenheter. Detta kan tolkas som att deltagarna ska ses som tillgångar vilkas erfarenheter och kunskaper faktiskt kan tas tillvara och användas i arbetet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ovanstående analys visar att de professionella uppfattar de sociala relationer som skapas mellan människor som möts i grupp som centrala i MSBH:s arbetssätt. Dessa relationer används aktivt som katalysatorer för deltagarnas individuella förändringsprocesser. Genom att deltagarna är en del av en grupp och deltar i de processer som sker inom gruppen antas deras vilja att träna sina förmågor i svenska eller vilja och motivation att närma sig arbetsmarknaden stärkas. De professionellas förhållningssätt, bemötande och förmåga att se och använda gruppens resurser framhålls som viktigt.

Organisatoriska och strukturella förutsättningar

Den tredje och sista förutsättningen som ska lyftas fram handlar om sådant som kan sägas vara kopplat till förutsättningar som skapas av de offentliga organisationer som ansvarar för målgruppens behov. Det handlar bland annat om samverkan och tillgång till vårdorganisationens resurser.

Fungerande samverkan

Flera intervjupersoner lyfter fram vikten av att samverkan med andra aktörer fungerar väl för att kunna stötta individen. MSBH är beroende av och påverkas av flera andra aktörer. Bland annat nämns samverkan mellan MSBH:s personal och socialsekreterarna som remitterar deltagare till insatsen. Denna samverkan beskrivs av flera personer som välfungerande.

Ytterligare en samverkan som framhålls som central är den med sfi-verksamheterna. Dels handlar det om vad som sker innan en person blir aktuell i insatsen. Förutsättningarna för individen att få sina behov tillgodosedda stärks om information om ett kommande studieavbrott så tidigt som möjligt kommer socialsekreterarna till del. Enligt de intervjuade socialsekreterarna finns här utrymme för förbättringar. Dels handlar det om vad som sker efter deltagarnas tid i MSBH. För att bygga vidare på individens utveckling är det viktigt att det finns sfi-platser för MSBH:s deltagare när de genomgått gruppaktiviteter och praktikperiod. Detta framställs av många som en utmaning i dagsläget eftersom deltagarna i realiteten många gånger får förlänga sin tid

inom MSBH i väntan på en sfi-plats. Detta riskerar att en eventuell positiv utveckling i alla fall delvis går förlorad.

Tillgång till välfungerande praktikplatser

Ytterligare en viktig del av MSBH som framhålls i intervjumaterialet är tillgången till praktikplatser. Som vi sett ovan är en central del av MSBH:s insats att deltagarna får praktikplatser och i intervjumaterialet beskrivs det som många gånger utmanande att hitta arbetsplatser som är beredda att ta emot språkpraktikanter i sina verksamheter. Det lyfts fram att stora skillnader finns mellan olika verksamheter när det gäller hur många praktikanter som tas emot.

I intervjumaterialet framhålls också att en väl fungerande praktikplats kräver en handledare som tar emot och stöttar praktikanten under praktikperioden. Det finns utsagor om att handledare ibland saknar konkreta verktyg och stöd för att fylla rollen som just *språk*handledare. Intervjupersonerna menar att det kan uppfattas enklare att vara handledare när det gäller själva innehållet i yrket. Men hur ser ett handledarskap ut som handlar om språkutveckling? Vilka förhållningssätt och metoder är lämpliga när det kommer till att stötta en individs språkutveckling och hur säkerställs att handledarna besitter denna kompetens? Nedan illustreras dessa tankar i ett citat från språkläraren.

Det jag tänker att man skulle kunna ge dem är kunskap, dels kunskap om målgruppen, men också hur man gör. För att liksom, det är inte så himla lätt att lära en annan människa ett språk. Det är ju lätt att peka på någonting och lära sig substantiv, men hur gör man när man systematiserar och hur gör man när man stöttar någon. (Intervju med språkläraren)

I intervjumaterialet lyfts detta fram som en utmaning och ett möjligt område där MSBH skulle kunna utvecklas. Om det är en praktikplats vars syfte är att stötta deltagarnas språkutveckling, vad behöver då en handledare för kunskap och kompetenser för att klara sitt uppdrag?

För att över tid säkerställa tillgång till välfungerande praktikplatser framhålls det också som viktigt att diskutera hur de som handleder praktikanterna premieras för sina insatser. Incitamenten för att ta emot en praktikant beskrivs idag som alltför svaga.

Tillgång till vård- och friskvårdsresurser

Ytterligare ett tema i intervjumaterialet är tillgång till vård- och friskvårdsresurser. I MSBH:s grundidé ligger att stötta deltagarnas hälsolitteracitet. Men i förhållande till hälsoperspektivet i insatsen finns ett inbyggt dilemma. MSBH är *inte* en vårdgivande insats utan fokus ligger på friskvård och fysisk aktivitet och har i dagsläget ingen tydlig koppling till vårdgivande resurser. Samtidigt beskrivs många av deltagarna ha en obehandlad ohälsoproblematik. När intervjupersonerna får frågan om hur de skulle

beskriva målgruppens behov är en av de mest vanligt förekommande beskrivningarna att de besitter någon form av ohälsa.

Vad de har för behov? Alltifrån vårdkontakt till språk, ja, samhällsinformation. Jag vet inte riktigt, men det är väl de tre grejerna. Främst tycker jag väl att det bottnar i någon form av vård egentligen. (Intervju med coach)

Denna ohälsoproblematik har kanske inte alltid helt tydlig framträtt förrän efter en tid i MSBH och då uppstår frågan hur deltagarens behov av stöd ska hanteras.

Dilemmat för MSBH består i att insatsen har en målgrupp med en ohälsoproblematik samtidigt som man i dagsläget saknar en tydlig koppling till en vårdgivande organisation. För vissa individer är en annan insats än MSBH mer lämplig för att bemöta ohälsan, men i intervjumaterialet framhålls att för vissa individer vore det önskvärt att den aktuella ohälsoproblematiken bemöttes under tiden som personen deltar i MSBH. Om detta behov hos målgruppen erkänns finns det anledning att ge insatsen en starkare koppling till en vårdgivande organisation.

Tid i insatsen

Slutligen lyfts i intervjumaterialet insatsens omfattning fram som en förutsättning för att den ska bli framgångsrik. Det som sägs är att både antalet dagar per vecka under gruppaktiviteterna och det totala antalet veckor skulle kunna utvidgas.

En av de intervjuade coacherna säger också att om de haft mer tid till förfogande per individ hade det gett dem större möjligheter att erbjuda deltagarna ett individuellt stöd.

Vi har ju velat ha ännu mer enskild tid med deltagarna, för att kunna göra så mycket mer som möjligt. Det blir ju att man åker ut och följer upp praktiker, man har nåt enskilt samtal liksom för att prata om hur det går, då hinner man inte riktigt kolla det här andra. 'Har det löst sig med dagisplatsen?' eller 'Vill du sitta och skriva lite CV?'. Man hade kunnat göra så mycket mer för varje enskild deltagare, om man hade haft lite mer av den tiden. (Intervju med coach)

Det går inte med grund i intervjumaterialet att säga något om tid för gruppaktiviteter respektive coachtid i relation till målgruppens behov. Här kan endast konstateras att frågan om insatsens omfattning i förhållande till målgruppens behov och förväntat resultat av insatsen är något som framhålls som viktigt i intervjumaterialet och därför bör diskuteras.

En programteori för MSBH

Vad vi nu kan göra är att besvara utvärderingens andra frågeställning, hur bemöter MSBH problemet, eller med andra ord, hur ser MSBH:s programteori ut? Vi kan med

grund i ovanstående analys tydliggöra MSBH:s programteori. Den har två huvudsakliga komponenter, *interventionsteori* och *förändringsteori*.

Interventionsteori

MSBH:s interventionsteori skulle kunna beskrivas på följande sätt. MSBH tillhandahåller personer som inte klarat av att tillgodogöra sig den ordinarie sfi-undervisningen ett särskilt stöd för att de ska kunna återgå till studier eller arbete. Insatsens fyra komponenter är följande: ett sex veckor långt program med aktiviteter i grupp, löpande individuell handledning, sedan språkpraktik på en arbetsplats samt språkundervisning i grupp fram tills dess att individen kan återgå till sfi eller får ett arbete.

Integrerat både i det individuella stödet och i de inledande gruppaktiviteterna är moment med samhällsinformation som har fokus på arbetsmarknad samt friskvård och fysisk aktivitet. Deltagarna gör språkpraktik på en arbetsplats och under den tiden erhåller de språkundervisning cirka tre timmar per vecka. Denna period syftar till att ge deltagarna möjlighet att praktisera svenska språket och använda sina teoretiska språkkunskaper.

I mötet med individen är det centralt att skapa en trygg och förtroendefull relation genom att stödet som ges är individanpassat och att deltagarna i hög utsträckning ges möjlighet att vara delaktiga i sin egen förändringsprocess. I alla gruppaktiviteter tas gruppens resurser tillvara och de sociala relationer som skapas används aktivt för att främja individens förändringsprocess.

Förändringsteori

Deltagarna i MSBH förväntas på lång sikt stärkas så att de antingen återgår till studier inom sfi eller finner en anställning, detta för att förbättra individens sociala och ekonomiska ställning i det nya landet.

Under den tid som deltagarna är aktuella i insatsen arbetar MSBH med i huvudsak tre förändringsprocesser:

1. att individernas mod och lust att använda svenska språket stärks som ett resultat av deras tid i MSBH,
2. att individerna får ökad kunskap om hälsa i allmänhet, om betydelsen av fysisk aktivitet, samt insikter om den egna hälsan som ett resultat av deras tid i MSBH,
3. att deltagarnas kunskap om arbetsmarknaden och självbild påverkas av deras tid i MSBH så att de i större utsträckning börjar se sig själva som personer på arbetsmarknaden.

För att dessa förändringsprocesser ska komma till stånd är det viktigt att samverka mellan de organisationer som ansvarar för målgruppens behov (sfi, socialtjänsten, vårdgivande organisationer) fungerar och stödjer individens förändringsprocesser, bland annat genom att glapp mellan olika insatser undviks. Det är också centralt att det finns tillgång till vård- och friskvårdsresurser som möter målgruppens behov, att det finns välfungerande praktikplatser som kan ta emot deltagarna och tillhandhålla

språkhandledare samt att insatsens omfattning möjliggör för målgruppen att uppnå progression.

Del 3 – Är MSBH lämplig i sin utformning?

Det som återstår är att svara på frågan om MSBH är lämplig i sin utformning. Detta görs genom att programteorin diskuteras i relation till (i) det offentliga problem den är satt att hantera, (ii) andra studier samt (iii) sin interna logik.

MSBH endast en del av lösningen

Analysen av problemet tydliggjorde att MSBH är satt att lösa ett problem som har flera orsaker: individuella, organisatoriska och strukturella. Analysen har också visat att MSBH:s insatser endast riktas mot de individuella orsakerna. MSBH verkar för att stärka individen, medan de utmaningar som ligger inom ramen för den ordinarie sfi-undervisningen, eller individens försämrade förutsättningar på grund av trångboddhet, ligger utanför MSBH:s uppdrag.

Svaret på frågan om insatsen MSBH är lämplig för att möta det aktuella problemet måste således bli att MSBH inte ensamt kan möta problemet. MSBH måste betraktas som en kompensatorisk åtgärd som blir logisk eftersom andra aktörer inte klarat av att möta individernas behov. Utformningen av sfi-undervisningen, kompetensen hos sfi-lärarna eller tillgången till vård och bostad på lika villkor, är områden där andra aktörers ansvar och skyldigheter träder in. För att individens behov ska tillgodoses, krävs det åtgärder från många andra samhällsaktörer.

Strukturella orsaker utgör etableringshinder för MSBH:s målgrupp

Utvärderingen har ingen möjlighet att göra en djupgående analys av de strukturella orsakerna till varför alla elevers behov inte tillgodoses inom sfi. Det kan dock noteras att Riksrevisionen, i sin senaste granskning av regeringens och flera myndigheters arbete med att stötta nyanländas etableringsprocess, lyfter fram att bostadsbristen utgjort en starkt hindrande faktor för etableringen av nyanlända invandrare. Bostadsbristen beskrivs i rapporten som ett av de stora misslyckandena. Man menar att där jobben funnits har det saknats billiga bostäder vilket hindrat etableringsprocessen för nyanlända. (*Nyanländas etablering – är statens insatser effektiva?* RiR 2015:17).

Ifråga om hälso- och sjukvården konstateras i samma rapport att "bland asylsökande som kommer till Sverige finns det många personer med ett stort vårdbehov. Många nyanlända barn och vuxna bär på traumatiska upplevelser av förföljelse, krig och flykt vilka behöver bearbetas efter ankomsten" (Ibid sid 93). Författarna menar att landstingen "i låg utsträckning har involverats i etableringen" och att det därmed saknas ett "genomgående hälsoperspektiv på nyanländas etablering ... vilket riskerar att försvåra och fördröja etableringen för nyanlända med hälsoproblem" (Ibid sid 94).

Även om Riksrevisionens slutsatser inte direkt rör individernas förmåga att tillgodogöra sig språkundervisning så bekräftar studien i alla fall intervjupersonernas bild av att bristen på bostäder och tillgång till hälso- och sjukvård kan tänkas utgöra hindrande faktorer i etableringsprocessen för individer ur MSBH:s målgrupp.

Sfi klarar inte alltid av att möta behoven hos MSBH:s målgrupp

Utvärderingen har heller ingen möjlighet att djupgående analysera sfi-organisationens kapacitet och kvalitet. Det kan dock sägas att en studie rörande sfi och komvux på grundläggande nivå (Skolverket, 2013) bekräftar bilden av sfi som en verksamhet vilken inte riktigt klarar av att möta alla sina elevers behov. Visserligen konstaterar studien att en stor andel (nio av tio elever) trivs mycket bra eller ganska bra hos sin utbildningsanordnare och att en klar majoritet anser att deras lärare gör ett bra jobb. Samtidig visar studien att bara hälften av eleverna upplever att de kan studera i den takt som de själva vill och att nästan två av tio vill studera i en långsammare takt. Vidare menar två av tio sfi-elever att det är för många elever i grupperna. Även lärarna på sfi och komvux får frågor om gruppstorlekarna och det är framför allt sfi-lärarna som uttrycker ett missnöje. Nästan hälften av de tillfrågade sfi-lärarna tycker att grupperna är för stora.

Studien visar också att nästan samtliga lärare anser att de i hög grad har kunskap och kompetens i sina undervisningsämnen samt när det gäller metoder för att undervisa vuxna personer. Lägst tilltro till sin egen förmåga har lärarna när det gäller att ge stöd till elever som har svårigheter i sina studier. Här är det bara två tredjedelar av lärarna som bedömer att de i mycket eller ganska hög grad har tillräcklig kompetens och drygt hälften av lärarna anser att de i liten grad får förutsättningar att lyckas ge stöd till elever som har studiesvårigheter. Framför allt anser lärare inom sfi att de ges otillräckliga förutsättningar för detta. Sfi-lärarna anser också i högre grad än lärarna inom komvux att tillgången till specialpedagoger och speciallärare hos utbildningsanordnaren är ganska eller mycket dålig. (Ibid)

Skolverkets studie kan sägas bekräfta intervjupersonernas bild av vad som orsakar problemet. Att MSBH:s deltagare inte kan tillgodogöra sig undervisningen kan i viss utsträckning antas hänga ihop med orsaker som ligger inom sfi-organisationen. Skolverkets studie indikerar att det finns vissa utmaningar inom sfi-verksamheten när det gäller kompetens och resurser att möta behoven hos de grupper som har särskilda svårigheter med sina studier, det vill säga de individer som kan komma att bli aktuella inom MSBH.

Det finns visst stöd i forskning för MSBH:s arbetssätt

När det gäller de individuella orsaker som lyfts fram, och som MSBH huvudsakligen arbetar med att bemöta, finns det studier i forskningsöversikten som bekräftar delar av MSBH:s arbetssätt.

Vikten av hälsa och språkinlärning

En viktig beståndsdel i MSBH:s programteori är att arbeta med hälsa. Enligt de studier som ingick i forskningsöversikten finns det stöd för att hälsan spelar en viktig roll för möjligheterna att lära sig ett andraspråk (se bl.a. Eriksson-Sjö et al. 2010, Södergaard & Theorell 2004 och Iversen et al. 2014). I en av studierna konstateras att förekomsten av sömnproblem och trötthet är särskilt utbredd bland vuxenstuderande flyktingar som

läser sfi, i jämförelse med andra vuxenstuderande (Eriksson-Sjöo et al. 2010). I studien efterfrågas ett ökat hälsofrämjande perspektiv i introduktionsprogram för flyktingar. Även om MSBH inte riktar sig till målgruppen nyanlända flyktingar, utan personer som har varit i Sverige i några år, är det rimligt att tänka att hälsoperspektivet är betydelsefullt för målgruppen. Andra studier visar nämligen att upplevelser av traumatiska händelser kan orsaka psykisk ohälsa flera år efter ankomst till mottagarlandet (se bl.a. Beiser & Hou 2001). I forskningsöversikten finns även studier som ger stöd för att språket har betydelse för hälsa, alltså den omvända logiken (se bl.a. Santos et al. 2010, Chervin et al. 2012 och Soto Mas et al. 2015). I en av studierna undersöks effekterna av att införliva hälsolitteracitet i en läroplan för vuxenstuderande invandrare som läste engelska som andraspråk. Resultatet visade på positiva förändringar när det kom till praktisk kunskap om hälsa, såsom att navigera i hälso- och sjukvårdssystem, samt gällande det egna självförtroendet till att göra mer hälsosamma val i livet (Chervin et al. 2012).

En slutsats som dras i kunskapsöversikten är att det finns samband mellan hälsa och inläring av andraspråk: hälsa påverkar inläringen och inläringen påverkar hälsan. Flera av de förhållningssätt och arbetsmetoder som lyfts fram som positiva för vuxna invandrades hälsa och andraspråksinläring är redan centrala inslag i MSBH. Några av dessa diskuteras närmare i det följande.

Att praktisera svenska språket

Enligt MSBH:s programteori ska deltagarna ges möjlighet att praktisera svenska och på så vis stärka självförtroende och mod att våga tala svenska. Lämpligheten i att en insats för denna målgrupp fokuserar på praktiserande av språket får stöd i flera av de studier som ingår i forskningsöversikten, samt i en kartläggning gjord av sfi-elevers uppfattning av vad som är viktigt i undervisningen (GR Utbildning 2015). Studierna pekar bland annat på att personer med kort utbildning behöver få möjlighet att utöva språk praktiskt – genom såväl formell som informell språkträning, genom språkutbildning samt genom deltagande på arbetsmarknaden och i sociala nätverk (se bl.a. Adamuti-Trache 2013 och Westermeyer & Her 1996).

Individanpassat stöd

Individuell handledning och individanpassning av stödet beskrevs som en central del av MSBH:s programteori. Även detta finns det stöd för i den kartlagda forskningen. Forskning lyfter fram att målgruppen är heterogen och har varierade förutsättningar och behov och att det är viktigt att stödet som tillhandahålls kan utformas med utgångspunkt i dessa förutsättningar och behov (Eriksson-Sjöo et al. 2010).

Upplevelse av delaktighet

Att deltagarna, när de får stöd, upplever sig som delaktiga och bemäktigade med möjligheter att påverka sin tillvaro, är en del av MSBH:s interventionsteori. Begreppet

empowerment förekommer för att beskriva MSBH:s arbetssätt. I forskningsöversikten finns ett flertal studier som lyfter fram empowerment som en viktig faktor för att främja vuxna invandrades inläring av andraspråk och välmående. Olika former av gruppverksamheter och aktiviteter riktade till flyktingar och andra invandrargrupper, som strävar efter att stärka tron på sig själv och den egna förmågan, har visat sig ha en positiv effekt för hälsa och inläring av ett andraspråk (se bl.a. Preatourius et al. 2016 och Santos et al. 2011).

Förutom att lära sig språket och hålla hälsan i gott skick visar forskningen att det dessutom är viktigt för flyktingar och vuxna invandrare att de får bli en del av miljöer där deras erfarenhet, kunskap och identitet är betydelsefull (Goodkind 2006).

Flexibla undervisningsformer för kvinnor

Problemanalysen indikerade att normer kring kön antas kunna förklara varför vissa deltagare inte klarar av att tillgodogöra sig sfi-undervisningen. I forskningsöversikten lyfts fram att i sammanhang där invandrarkvinnor får utså begränsade möjligheter likt dessa efterfrågas flexibla modeller för undervisning i andraspråk som är anpassade till hur verkligheten ser ut för många invandrarkvinnor (Riggs et al. 2012 och Duff, Wong & Early 2000). I viss utsträckning kan MSBH sägas utgöra en typ av mer flexibel undervisningsform. Att det är få personer i grupperna och att de ges individuell handledning kan tänkas stärka möjligheterna att möta dessa kvinnors behov.

Idéer för en vidareutvecklad programteori

Ovan lyftes fram att det i forskningsöversikten finns stöd för delar av MSBH:s programteori vilket verkar tala för att MSBH:s arbetssätt på många sätt är lämpliga. Men utvärderingen har också identifierat möjliga utvecklingsområden som diskuteras nedan.

Diskutera kvinnors rättigheter

Att kvinnor antas vara begränsade av normer kopplade till kön gör det relevant att MSBH, eller liknande verksamheter, specifikt berör dessa normer. Det anges att MSBH delvis arbetar med att i gruppaktiviteterna diskutera värderingar, men normer kopplade till kön lyfts inte upp specifikt i intervjumaterialet och har därför inte blivit en del av programteorin. Men givet att kvinnor uppfattas ha mer begränsade möjligheter att nyttja sina rättigheter kan det finnas anledning att särskilt lyfta detta i gruppaktiviteterna. Vilka föreställningar finns om exempelvis kvinnornas reproduktiva rättigheter och rättigheter att delta i samhällslivet på samma villkor som män? Att kvinnorna blir mer medvetna om dessa rättigheter skulle potentiellt kunna stärka deras möjligheter att återgå till sfi-undervisningen.

Säkerställ deltagarnas tillgång till socialt stöd

Problemanalysen indikerar att deltagarnas sociala situation många gånger utgjort hinder för deras möjligheter att lära sig svenska. Studier i forskningsöversikten pekar på vikten av att vuxna invandrare som ska lära sig ett andraspråk får möjlighet till hjälp och stöd av social karaktär. Bland annat lyfts vikten av att få tillgång till sociala nätverk och sociala sammanhang för att skapa goda förutsättningar för språkinläring. Forskare har bl.a. kunnat konstatera att studiecirkel mellan invandrare och universitetsstudenter hade positiva effekter, både för personernas välmående och språkinläring (Goodkind 2006; Goodkind et al. 2014 och Hess et al. 2014).

I MSBHs programteori finns inget tydligt som möter upp detta behov. Här kan konstateras att det framstår som viktigt med en fungerande samverkan inom socialtjänsten så att andra delar av socialtjänsten möter upp ett eventuellt behov av ytterligare socialt stöd hos deltagaren.

Koppla MSBH till vårdens resurser

Förutom att studier i forskningsöversikten lyfter fram att personer ur MSBH:s målgrupp behöver ett socialt stöd lyfter den också fram att vuxna invandrare som ska lära sig ett andraspråk ofta även behöver stöd och hjälp av mer terapeutisk karaktär.

I utvärderingen har det framgått att MSBH:s deltagare ibland lider av ohälsoproblematik såsom stress och ångest, som skulle kunna relateras till upplevelser av trauman, psykisk ohälsa eller en problematisk familjesituation. I forskningsöversikten lyfts fram att dessa omständigheter har en negativ påverkan på möjligheter till att lära sig ett andraspråk (se bl.a. Corvo & Peterson 2005, Iversen et al. 2014 och Söndergaard & Theorell 2004) Forskare pekar på behovet av att få tillgång till hjälp och stöd för att bearbeta eventuella trauman och psykisk ohälsa. Forskning visar även att obehandlade trauman och psykisk ohälsa kan komma att påverka möjligheter till inläring av andraspråk, inte bara under de första åren i mottagarlandet utan även flera år senare. Vissa flyktingar tenderar att trycka undan psykiska besvär under de första åren i mottagarlandet till förmån för att ta hand om alla praktiska saker det innebär att vara ny i ett land, exempelvis att hitta bostad, att lära sig ett nytt språk, att hitta jobb osv. (Beiser & Hou 2001). Att en psykisk ohälsa uppstår först några år efter ankomst till ett nytt land är inte helt ovanligt. Med vetskap om detta finns det en risk att deltagare i MSBH bär på obehandlade trauman och psykiska besvär som de aldrig tidigare har fått chansen att bearbeta.

Av denna anledning finns skäl att diskutera MSBH:s koppling till vårdens resurser. Eftersom målgruppen uppfattas lida av diffus ohälsa och att det många gånger genom deltagandet i MSBH blir synliggjort hur ohälsan begränsar deltagarna bedöms det som lämpligt med ett mer nära samarbete mellan socialtjänsten och sjukvården. Denna koppling saknas idag och uttrycks som en brist hos de verksamma inom MSBH. Ett sätt att utveckla insatsen vore att faktiskt stärka kopplingen mellan MSBH och vårdens resurser.

Säkra tillgång till välfungerande praktikplatser

I forskningsöversikten ingår ingen särskild kunskap om praktikplatser vilket gör det svårt att ställa MSBH:s programteori i förhållande till vad vi kan se i forskning. Men genom att kritiskt granska logiken i programteorin och ta utgångspunkt i det som sägs i intervjumaterialet kan två saker konstateras.

Först kan sägas att tillgång till praktikplatser är centralt för att MSBH ska fungera. Det bedöms som en risk att verksamhetsansvariga ger uttryck för att det är svårt att finna lämpliga praktikplatser. Eftersom en grundläggande del av MSBH:s programteori är att deltagarna ska ges en praktikplats där de får träna på att praktiskt använda och vidareutveckla sina språkkunskaper utgör detta en klar risk för att MSBH:s programteori inte kan realiseras såsom tänkt.

Sedan kan sägas att välfungerande praktikplatser kräver ett handledarskap där individen tas omhand och ges möjlighet till utveckling. De arbetsplatser som tillhandhåller praktikplatser för MSBH:s deltagare erbjuds tillgång till samordningsförbundets mentorskapsprogram.¹⁰ Detta program syftar till att ge arbetsgivare verktyg för att bli bättre på att ta emot personer i behov av arbetslivsinriktad rehabilitering eller personer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Utvärderingen har inte i detalj analyserat innehållet i mentorskapsprogrammet, och inte heller hur stor utsträckning de aktuella arbetsplatserna faktiskt nyttjar programmet. Men en sak framkommer i intervjuerna som bedöms relevant att peka på. Om MSBH ska lyckas väl i att stärka deltagarnas språkutveckling är det centralt att det stöd som tillhandhålls arbetsplatserna handlar om och berör delar som är specifika för just språkpraktik. Ett sådant program bedöms behöva innehålla frågor om vilka särskilda utmaningar som finns när en arbetsplats tar emot språkpraktikanter. Vilka särskilda kompetenser och förmågor krävs för detta och vilka stöd behöver en handledare som tar emot en språkpraktikant?

Stärk dokumentation och uppföljning av MSBH

Genom utvärderingsarbetet har det blivit tydliggjort att dokumentationen av deltagarna inte görs så att det underlättar en systematisk uppföljning och analys av insatsen. Information om deltagarnas utbildningsbakgrund och antal år i Sverige var svår att få tillgång till. För att möjliggöra en resultatutvärdering av MSBH:s insatser bedöms det vara av vikt att information systematiskt samlas in och dokumenteras.

En sådan dokumentation bör innehålla följande information:

1. Bakgrundsinformation om individerna (exempelvis kön, utbildningsbakgrund och antal år i Sverige).

Denna information är viktigt för att kunna analysera om insatsen är mer effektiv för vissa grupper och för att kunna avgöra om insatsens innehåll behöver anpassas på något sätt för att möta behoven. Eftersom individuell anpassning utgör en central del av

¹⁰ Se <https://samordningsdelta.se/samverkansinsatser/mentorskap> för mer information.

programteorin bedöms det som nödvändigt att denna information systematiskt dokumenteras och används för att analysera insatsen.

2. Information om deltagarnas "status" vid inskrivning i och vid utskrivning ur MSBH.

Dokumentationen behöver också innehålla information om deltagarnas status. Med "status" menas de aspekter som MSBH försöker att påverka. Dessa finner vi i den del av programteorin som kallas för *förändringsteori*. Utvärderingens formulering av förändringsteorin pekar mot att MSBH behöver kartlägga deltagarnas (i) mod och lust att använda svenska språket, (ii) förhållningssätt till och kunskap om fysisk aktivitet och hälsa samt (iii) förhållningssätt och självbild i förhållande till arbetsmarknaden.

Genom att systematiskt ställa samma frågor vid inskrivning som vid utskrivning möjliggörs på sikt en mer noggrann analys av om MSBH lyckas att påverka sina deltagare på det sätt som avses.

Det finns naturligtvis en mängd praktiska utmaningar vilka också måste hanteras. Det handlar bland annat om att deltagarnas utbildningsbakgrund kan göra det svårt att svara på skrivna enkätfrågor och att deltagarna står i beroendeställning i förhållande till socialtjänsten vilket kan påverka deras svar. Men översättningar till de vanligaste språkgrupperna och att möjlighet skapas för deltagarna att ge muntliga svar borde inte vara omöjligt. Det kan också vara användbart att ta stöd av universitet och högskolor eller FoU-verksamheter när det kommer till hur frågornas ska formuleras.

Slutligen ska också konstateras att det är relevant att följa deltagarna över längre tidsperioder. Målet för de flesta av MSBH:s deltagare är att de ska tillbaka till sfi. Men vad händer sedan? För att ytterst kunna svara på om MSBH är lämplig behöver vi kunna följa individerna över tid. Lyckas MSBH:s deltagare bättre med sina sfi-studier efter det att de deltagit i MSBH:s insats? För detta krävs att deltagarna vid inskrivning i insatsen ger sitt samtycke till en mer långsiktig uppföljning.

Slutord från utvärderarna

En av utvärderingens frågeställningar var hur man kan gå till väga för att skapa ett underlag som främjar samtal om offentliga insatsers lämplighet och effektivitet? Den metod som prövats i utvärderingen är programteorianalys och hade som syfte att stimulera dialog och underlätta tänkandet kring den specifika insatsen.

Från utvärderarnas perspektiv har metoden fungerat väl för att på ett strukturerat sätt beskriva och analysera insatsen. Metoden har gett en struktur som fungerat både för att relatera insatsens innehåll till forskningresultat och för att kommunicera innehållet med de verksamma personerna i insatsen. Huruvida metoden möjliggör dialog och strukturerat tänkande kring insatsen för de som är verksamma i MSBH eller liknande verksamheter måste besvaras av andra personer och kanske främst på lite längre sikt. För att ge en bild av hur metoden uppfattats fram till dess att utvärderingsrapporten formulerats ges här det sista ordet fritt till ansvarig verksamhetschef Åsa Callesen.

Slutord från ansvarig verksamhetschef

I arbetet med utvärderingen har verksamheten uppfattat det som en positiv insats och ett sätt att belysa det vi gör utifrån. Att använda sig av programteorianalysen som metod blir meningsfull där resultatet inte bara har ett värde i sig utan även till nytta för att utveckla verksamheten.

Utvärderingens beskrivning av MSBH som en komplementär verksamhet är tyvärr sann. I den bästa av världar borde vi inte finnas, utan alla borde ha en plats inom utbildningssystemet. Som chef finns det en frustration över den del i resultatet som lyfts fram som strukturell och organisatorisk. Detta då det inte finns några tydliga arenor att dryfta dessa problem och frågeställningar. Detta är tyvärr allt vanligare inom det sociala arbetet med målgruppen att lösningen söks på individuell nivå och att kunskaperna inte omsätts till att skapa bättre förutsättningar och metoder för att utveckla integrationen.

Så med hopp om att denna skrift ska spridas och användas, vill jag TACKA alla som bidragit till att utvärderingen, och ger energi till ett fortsatt arbete för att vi strävar efter ett jämlikt Göteborg.

Till eftertanke av Søren Kirkegaard

Om jag vill lyckas
med att föra en människa mot ett bestämt mål,
måste jag först finna henne där hon är
och börja just där.
Den som inte kan det
lurar sig själv när hon tror att hon kan hjälpa andra.
För att hjälpa någon
måste jag visserligen förstå mer än vad han gör,
men först och främst förstå det han förstår.
Om jag inte kan det,
så hjälper det inte att jag kan och vet mera.
Vill jag ändå visa hur mycket jag kan,
så beror det på att jag är fåfång och högmodig och egentligen vill bli beundrad av den
andre i stället för att hjälpa honom.
All äkta hjälpsamhet börjar med ödmjukhet inför den jag vill hjälpa
och därmed måste jag förstå
att detta med att hjälpa inte är att vilja härska,

utan att vilja tjäna.
Kan jag inte detta
så kan jag inte heller hjälpa någon.

Åsa Callesen

Referenslista

Publicerade artiklar och böcker

- Adamuti-Trache, M. (2013). Language acquisition among adult immigrants in Canada: The effect of premigration language capital. *Adult Education Quarterly*, 63(2), 103–126. doi: 10.1177/0741713612442804.
- Bacchi, C (2009) Bacchi, C. (2009) *Analysing Policy: What's the problem represented to be?* Frenchs Forest NSW: Pearsons Australia.
- Beiser, M. & Hou, F. (2001). Language acquisition, unemployment and depressive disorder among Southeast Asian refugees: A 10-year study. *Social Science & Medicine*, 53(10), 1321–1334. doi: 10.1016/S0277-9536(00)00412-3.
- Chen, H. T. (1990). *Theory-Driven Evaluations*. London: Sage Publication.
- Chervin, C., Clift, J., Woods, L., Krause, E. & Lee, K. (2012). Health literacy in adult education: A natural partnership for health equity. *Health Promotion Practice*, 13(6), 738–746. doi: 10.1177/1524839912437367.
- Corvo, K. & Peterson, J. (2005). Post-Traumatic Stress Symptoms, Language Acquisition, and Self-Sufficiency: A Study of Bosnian Refugees. *Journal of Social Work*, 5(2), 205–219. doi: 10.1177/1468017305054974.
- Cumming, A. & Gill, J. (1991). Learning ESL Literacy among Indo-Canadian Women. *Language Culture and Curriculum*, 4(3), 181–200. doi: 10.1080/07908319109525104.
- Donaldson, S. I., & Lipsey, M.W. (2006). Roles for theory in contemporary evaluation practice: Developing practical knowledge. In I. Shaw, J. Greene, & M. Mark (Eds.), *The Handbook of Evaluation: Policies, Programs, and Practices* (pp. 56-75). London: Sage.
- Duff, P. A., Wong, P. & Early, M. (2000). Learning Language for Work and Life: The Linguistic Socialization of Immigrant Canadian Seeking Careers in Healthcare. *Canadian Modern Language Review*, 57(1), 9–57. doi: 10.1111/1540-4781.t01-1-00157.
- Eriksson-Sjö, T., Ekblad, S. & Kecklund, G., (2010). Hög förekomst av sömnproblem och trötthet hos flyktingar på SFI: konsekvenser för inläring och hälsa. *Socialmedicinsk tidsskrift*, 87(4), 302–309.
- Esaiasson, et al (2003). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Fischer, F. (1998). Beyond empiricism: Policy inquiry in postpositivist perspective. *Policy Studies Journal*, Vol. 26. No.1 (Spring, 1998): 129-146.
- Fischer, F. (2003). *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*. New York: Oxford University Press.

- Funnels, C. S. & Rogers, P. J. (2011). *Purposeful Program Theory: Effective Use of Theories of Change and Logic Models*. San Francisco: Jossey-Bass/Wiley.
- Goodkind, J.R. (2006). Promoting Hmong Refugees' Well-being Through Mutual Learning: Valuing Knowledge, Culture, and Experience. *American Journal of Community Psychology*, 37(1-2), 77-93. doi: 10.1007/s10464-005-9003-6.
- Goodkind, J.R., Hess, J.M., Isakson, B., LaNoue, M., Githinji, A., Roche, N., ... Parker, D.P. (2014). Reducing refugee mental health disparities: A community-based intervention to address postmigration stressors with African adults. *Psychological Services*, 11(3), 333-346. doi: 10.1037/a0035081.
- Hess, J.M., Isakson, B., Githinji, A., Roche, N., Vadnais, K., Parker D.P. & Goodkind, J.R. (2014). Reducing mental health disparities through transformative learning: A social change model with refugees and students. *Psychological Services*, 11(3), 347-356. doi: 10.1037/a0035334.
- Iversen, V.C., Sveaass, N., Morken, G. (2014). The role of trauma and psychological distress on motivation for foreign language acquisition among refugees. *International Journal of Culture and Mental Health*, 7(1), 59-67. doi: 10.1080/17542863.2012.695384.
- Mårtensson L. & Hensing G. (2009). *Förmågan att förvärva, förstå och använda information om hälsa. En introduktion till begreppet hälsolitteracitet*. Göteborg: Göteborgs universitet, Sahlgrenska akademien.
- Praetorius, R.T., Mitschke, D.B., Avila, C.D., Kelly, D.R. & Henderson, J. (2016). Cultural integration through shared learning among resettled Bhutanese women. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 26(6), 549-560. doi: 10.1080/10911359.2016.1172997.
- Riggs, E., Block, K., Gibbs, L., Davis, E., Szwarc, J., Casey, S., ... Waters, E. (2012). Flexible Models for Learning English Are Needed for Refugee Mothers. *Australian Journal of Adult Learning*, 52(2), 397-405.
- Santos, M.G., McClelland, J. & Handley, M. (2011). Language Lessons on Immigrant Identity, Food Culture, and the Search for Home. *Tesos Journal*, 2(2), 203-228. doi: 10.5054/tj.2011.250379.
- Soto Mas, F., Ji, M., Fuentes, B.O. & Tinajero, J. (2015). The health literacy and ESL study: A community-based intervention for Spanish-speaking adults. *Journal of Health Communication*, 20(4), 369-376. doi: 10.1080/10810730.2014.965368.
- Söndergaard, H.P. & Theorell, T. (2004). Language Acquisition in Relation to Cumulative Posttraumatic Stress Disorder Symptom Load over Time in a Sample of Resettled Refugees. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 73(5), 320-323. doi: 10.1159/000078849.
- van Tubergren, F. (2010). Determinants of Second Language Proficiency among Refugees in the Netherlands. *Social Forces*, 89(2), 515-534. doi: 10.1353/sof.2010.0092.

Westermeyer, J. & Her, C. (1996). Predictors of English fluency among Hmong refugees in Minnesota: A longitudinal study. *Cultural Diversity and Mental Health*, 2(2), 125–132. doi: 10.1037/1099-9809.2.2.125.

Premfors R. (1989). *Policyanalys: kunskap, praktik och etik i offentlig verksamhet*. Lund: Studentlitteratur.

Rossi P. H., Freeman H. E. & M. W. Lipsey (2003), *Evaluation A Systematic Approach*. London: Sage Publication.

Spradley, J. P. (1980). *Participant Observation*. Belmont CA: Wadsworth, Cengage Learning.

Vedung, E. (1998). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

Wholey, J. (1979). *Evaluation: Promise and Performance*. Washington, DC: Urban Institute.

Myndighetsrapporter och övriga referenser:

Callesen, Å. (2014). *Mera svenska bättre hälsa – Utvärderingsrapport*. Nedladdad 2016-12-15 på adress

[www.samverkanvg.se/upload/Samverkan%20VG/Samordningsf%C3%B6rbund/G%C3%B6teborg%20Hisingen/Publikationer/Sjaelvutvaerdering Mera Svenska Baettere hael sa 2014-12-15.pdf?epslanguage=sv](http://www.samverkanvg.se/upload/Samverkan%20VG/Samordningsf%C3%B6rbund/G%C3%B6teborg%20Hisingen/Publikationer/Sjaelvutvaerdering%20Mera%20Svenska%20Baettere%20hael%20sa%202014-12-15.pdf?epslanguage=sv).

Folkhälsokommittén. (2010). *Att tänka och arbeta hälsofrämjande – teoretiska referensramar och vägledande modeller*. Västra Götalandsregionen.

GR Utbildning (2015). *”Vi är jättetacksamma för att regeringen ger oss all undervisning här i Sverige. Men...” - En kartlägningsrapport om Göteborgsregionens sfi*. Nedladdad 2017-01-15 på adress

www.grint.se/sites/default/files/GRINT%20kartla%CC%88ggningrapport.pdf.

Nilsson E. (2017). *Hälsans betydelse för inläring av andraspråk för vuxna invandrare – En forskningsöversikt*. FoU i Väst/Göteborgsregionens kommunalförbund. Nedladdad 2017-03-01 på adress

www.grkom.se/download/18.40875c1615a341db3562cbd9/1487838682090/H%C3%A4lsans+betydelse+f%C3%B6r+inl%C4rning+av+andraspr%C3%A5k.pdf.

Riksrevisionen. (2015). *Nyanländas etablering – är statens insatser effektiva?* RiR 2015:17). Nedladdad 2017-02-12 på adress

www.riksrevisionen.se/sv/rapporter/Rapporter/EFF/2015/Nyanlandas-etablering--ar-statens-insatser-effektiva/.

Skolverket. (2013). *Attityder till vuxenutbildningen 2012 - Elevernas och lärarnas attityder till vuxenutbildningen. Rapport 389 2013*. Nedladdad 2016-12-20 på adress

www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3027.pdf%3Fk%3D3027.

Bilaga 1 – Uppdragsbeskrivning

Plan för utvärdering av Mera Svenska Bättre Hälsa

Verksamheten Mera Svenska Bättre Hälsa handlar om att stötta individer som inte har bedömts ha förutsättningar att fullfölja SFI-undervisningen. Enligt den genomförda självvärderingen tillhandhåller insatsen hälso- och samhällsinformation, språkundervisning och språkpraktik samt studie- och yrkesvägledning för dessa individer. Under perioden 2011 – 2013 har sammanlagt 106 personer varit aktuella i verksamheten och av dessa har 59 återupptagit SFI-studier.

Övergripande utvärderingsansats och syfte

Det som efterfrågas är en utvärdering med lärande som huvudsakligt syfte. Utvärderingen ska detaljerat beskriva Mera Svenska Bättre Hälsa (insatser, arbetssätt, de professionellas och brukarnas uppfattning om verksamheten osv.) och diskutera verksamheten i förhållande till vad vi vet från forskning när det gäller den aktuella målgruppens behov och samhällets förmåga att bemöta denna målgrupps behov. Genom att sammanställa kunskap om verksamheten och hur den fungerar, tillsammans med kunskap från forskningsstudier, kan utvärderingen bidra till att bland annat skapa ett underlag för diskussion och kommunikation om verksamhetens innehåll. Detta är tänkt att ge bättre förutsättningar att framöver kunna utforma insatser för den aktuella målgruppen.

Utvärderingens frågeställningar

Vi föreslår att utvärderingsarbetet har fem faser där en huvudfråga och ett antal delfrågor besvaras i förhållande till de första fyra faserna. De frågor som är styrande för utvärderings-arbetet är följande:

Fas 1: Vilket/vilka problem försöker verksamheten Mera Svenska Bättre Hälsa att bemöta?

- Vilka grupperns behov berörs och hur ser dessa behov ut?
- Vilka förutsättningar finns idag i samhället för att möta dessa behov?

Fas 2: Vad vet man från tidigare forskning om detta problem?

- Vad kan vi lära från tidigare forskning när det gäller målgruppens behov?
- Vad kan vi lära från tidigare forskning när det gäller samhällets förutsättningar att möta dessa behov?

Fas 3: Hur bemöter verksamheten Mera Svenska Bättre Hälsa detta problem?

- Vad består verksamhetens metodik av? (arbetssätt, metoder, insatser)
- Hur uppfattar olika aktörer verksamheten (remitterande instanser/målgruppen/personal/SFI)?

Fas 4: Är Mera Svenska Bättre Hälsa ett lämpligt sätt att bemöta det aktuella problemet?

- På vilket sätt bidrar Mera Svenska Bättre Hälsa bemöta det aktuella problemet?

- Vilka hinder och utmaningar finns i arbetet?

Utvärderingens tillvägagångssätt

Frågorna som specificeras behöver besvaras på olika sätt. Nedan redogörs för utvärderingens tillvägagångssätt i förhållande till varje fas. Arbetet beräknas kunna starta i maj 2016 och avslutas i januari 2017.

Fas 1: Tydliggörande av problemet (juni - augusti 2016)

Genom fokusgruppsintervju med ansvariga för verksamheten samt genom att läsa verksamhetsdokument ramar det problem in som verksamheten försöker att bemöta. Vad är själva huvudproblemet? Hur kan det formuleras? Vilka orsaker menar verksamhetsansvariga skapar det aktuella problemet och vilka blir dess konsekvenser? I dialog mellan utvärderarna och verksamhetsansvariga formuleras en gemensam bild av hur problemet ska betraktas.

Fas 2: Forskningsöversikt (september - oktober 2016)

I andra fasen genomförs med grund i problemformuleringen i fas 1 en forskningsöversikt som systematiskt bearbetar och tillgängliggör den kunskap som finns om detta problem. Vissa avgränsningar kan komma att bli nödvändiga beroende på problemformuleringens omfattning. Ambitionen är att tillhandhålla relevant kunskap som bidrar till att öka förståelsen av vad verksamheten Mera Svenska Bättre Hälsa är och försöker att åstadkomma.

Fas 3: Analys av verksamhetens insatser (oktober - december 2016)

Under denna fas analyseras insatsen. Intervjuer genomförs med verksamhetsansvariga, med deltagare och med representanter för remitterande instanser. Syftet är att beskriva hur verksamheten fungerar och uppfattas av olika aktörer. Med det kostnadsförslag som här lämnas finns utrymme för totalt 15 intervjutillfällen.

Fas 4: Lärandeseminarium om resultaten (januari 2017)

I utvärderingens fjärde fas leder utvärderarna ett lärandeseminarium där relevanta aktörer bjuds in för att med grund i forskningsöversiktens resultat och analysen av verksamheten Mera Svenska Bättre Hälsa diskutera hur det aktuella problemet ska bemötas. De aktörer som skulle kunna vara aktuella för ett sådant lärandeseminarium är förutom samordningsförbundets representanter de som idag arbetar med målgruppen på andra sätt, (exempelvis personal inom samordningsförbundets ägare såsom representanter för SFI, vårdgivare eller personer inom ekonomiskt bistånd). Möjlighet finns också att bjuda in andra forskare inom området att delta i samtalet. Uppdragsgivaren ansvarar för att boka och tillhandahålla lokal.

Fas 5: Slutrapport författas och spridning möjliggörs (februari - mars 2017)

Med grund i den dialog som fördes under lärandeseminarier, analysen av verksamheten samt forskningsöversikten formuleras dels en slutrapport som beskriver utvärderingens genomförande, dels en spridningsrapport som på ett mer lättillgängligt vis kommunicerar insatsens utformning och utvärderingens resultat.

Bilaga 2 – Temaguide fokusgrupp

Introduktion:

- Presentation av oss och utvärderingsuppdraget.
- Fråga om det är ok att spela in och förklara hur materialet ska hanteras.

Tema: MSBH och målgruppens behov:

- Vad är det Mera Svenska Bättre Hälsa gör?
- Vilka målgrupper riktar ni er till?
- Vad har dessa målgrupper för behov?
- Vad saknas i samhället för att möta dessa behov?
- Ge exempel på resultat på målgruppsnivå, vad karakteriserar framgången?

Tema: Offentligt problem

- Vad betraktar du som det huvudsakliga problem som MSBH arbetar med att bemöta?
- Vad är problemets orsaker och hur hänger olika orsaksförklaringar ihop med varandra?
- Vad får problemet för konsekvenser?
- Hur förhåller sig era olika problembeskrivningar till varandra?
- Kan vi enas om en gemensam definition av problemet, dess orsaker och konsekvenser?

Bilaga 3 – Temaguide gruppintervju

Personer som intervjuats: 3 remitterande socialsekreterare av totalt 8 i stadsdelen.

Plats: Intervjupersonernas arbetsplats.

Introduktion

- Har ni fått informationsbrevet? Tankar om det?
- Berätta om gruppintervjuns upplägg.
- Fråga om ok att spela in och beskriv hur materialet ska hanteras.

Tema: Faktafrågor om processen

- Vad händer i er verksamhet, hur blir en person deltagare i Mera svenska bättre hälsa?
- Är det lätt att identifiera personer? Ja/nej, varför/varför inte?
- Hur vet ni att en person är "rätt" för Mera svenska bättre hälsa?
- Har ni uppföljande möten/kontakt under tiden?

Tema: Deltagarnas behov

- Hur skulle ni beskriva deltagarna i Mera svenska bättre hälsa?
- Vilka behov har de som föranleder att de blir aktuella i verksamheten?
- Varför har de dessa behov? Vad har skapat behoven?

Tema: Verksamhetens insatser

- Hur skulle ni beskriva verksamheten Mera svenska bättre hälsa?
- Vad sker i verksamheterna?
- Om ni jämför med andra verksamheter, vilka likheter och skillnader finns?

Tema: Möter verksamheten behoven

- Möter verksamheten Mera svenska bättre hälsa de aktuella deltagarnas behov?
- Om ja, på vilket sätt?
- Om nej, vad saknas?
- Vad tror ni är viktigt för att möta deltagarnas behov?

Tema: Motivation

- Vad motiverar människor i största allmänhet?
- Hur ska man jobba med motivation för den här målgruppen?
- Vilka utmaningar finns med att jobba med motivation?

Övriga frågor

- Har ni fler saker ni vill lyfta som vi ännu inte har berört?

Bilaga 4 – Temaguidor intervjuer personal

Personer som intervjuats: Handledare

Plats: Intervjupersonernas arbetsplats

Introduktion

- Har du läst informationsbrevet?
- Har du några frågor?
- Går det bra att jag spelar in?

Tema: Fakta om handledarens involvering i verksamheten

- Ungefär hur många praktikanter har du haft totalt sett?
- Hur många praktikanter har du haft från verksamheten Mera svenska bättre hälsa?

Tema: Deltagarnas behov

- Hur skulle du beskriva de behov som praktikanterna från Mera svenska bättre hälsa har?
- Skiljer de sig mot andra praktikanter du haft? (om hon haft)

Tema: Handledarskapet

- Vad är viktigt för dig som handledare?
- Vilka är utmaningarna i handledarskapet?

Tema: Praktikantmottagandet i stort

- Finns det andra utmaningar med att ta emot praktikanter som du vill lyfta?
- Hur gör man för att integrera personerna i arbetsgemenskapen? Finns det utmaningar med det?

Tema: Språkträning

- Leder praktikperioden till att praktikanterna förbättrar sin svenska?
- Om ja, vad bidrar till det?
- Om nej, vad hindrar dem?

Tema: Motivation

- Vad motiverar människor i största allmänhet?
- Min förståelse är att motivation är viktigt för dessa personer? Kan du säga något om hur man på en praktikplats kan verka för att stärka deltagarnas motivation.

Tema: Kontakt med Mera svenska bättre hälsa

- Hur ser kontakten ut med verksamheten Mera svenska bättre hälsa?
- Hur går matchningen av praktikant och praktikplats till?

- Hur ser kontakten ut under tiden praktikanten är hos dig?

Övrigt:

- Något annat du vill lyfta fram som är viktigt?

Personer som intervjuats: De tre anställda coacherna, en svenskalärare, tre ansvariga chefer samt processledaren från samordningsförbundet. Vid intervjuerna har inte alltid alla teman täckts in utan anpassats beroende på intervjupersonens funktion i förhållande till MSBH.

Plats: Intervjupersonernas arbetsplatser.

Introduktion

Tema: Beskrivning av sammanhanget

- Bakgrunden, hur kom insatsen till?

Tema: Problemet som ska bemötas/Deltagarnas behov

- Hur skulle du beskriva deltagarna och deras behov?

Tema: MSBH:s arbetssätt/aktiviteter

- Beskriv hur ni arbetar med att möta deltagarnas behov?
- Praktikperioden, gruppaktiviteter, språkundervisning.
- Vilka organisatoriska och strukturella förutsättningar påverkar insatsen?

Tema: Önskvärda resultat och förutsättningar/mekanismer

- Beskriv ett gott resultat för en deltagare!
- Vad berodde detta på?
- Beskriv ett mindre gott resultat för deltagare!
- Vad berodde detta på?

Tema: Resurser/Personalens utbildning och kompetens

- Vilken utbildning och tidigare erfarenheter har du och hur använder du detta?

Bilaga 5 – Temaguide intervjuer deltagare

Personer som intervjuats: Fyra deltagare som valts ut som personer som lyckats väl under sin tid i MSBH. Intervjuerna tolkades av tolkar anlitade av MSBH.

Plats: MSBH:s lokaler

Introduktion:

- Jag heter Cornelia Björk.
- Jag jobbar på en organisation som heter GR.
- GR:s uppdrag är att hjälpa Göteborg och 12 andra kommuner med olika saker.
- Mitt uppdrag är att utvärdera Mera svenska bättre hälsa.
- Syftet är att samla lärdomar om verksamheten så den kan utvecklas/förbättras.
- Jag intervjuar deltagare, personal och chefer och handledare.
- Sedan kommer jag skriva en rapport.
- Har du några frågor om utvärderingen/intervjun?
- Om det är ok med dig skulle jag vilja spela in samtalet?
- Det gör jag för att inte missa något du säger. Jag lyssnar sedan igenom ljudfilen i efterhand och skriver ned det som sägs. Sedan raderas filen.

(Förklara att:)

- Det okey att säga vad de tycker. Jag vill veta vad just du tycker, dina tankar.
- Jag kommer inte säga eller skriva vad just du eller någon annan sagt utan det ni berättar lägger jag ihop.

Tema: Egen beskrivning av Mera svenska bättre hälsa

- Jag vill att du först beskriver Mera svenska bättre hälsa för mig.
- Varför finns Mera svenska bättre hälsa?
- Vad gjorde ni på Mera svenska bättre hälsa när du var där?

Tema: Gruppen

- Kan du berätta om vad ni gjorde när ni var här i grupp?
- Lärde du dig något av att vara i gruppen?
- Fanns det något som var särskilt bra med att vara i gruppen?
- Fanns det något som var mindre bra med att vara i gruppen?

Tema: Praktik

- Var gjorde du praktik?
- Hur var det?
- Hur fungerade det med handledare på arbetsplatsen?
- Hade du kontakt med personalen på Mera svenska bättre hälsa under tiden?
- Fanns det något som var särskilt bra med praktiken?
- Fanns det något som var mindre bra med praktiken?

Tema: Svenska

- Vad tyckte du om undervisningen i svenska, den som ni hade på fredagar?

Tema: Jämförelse

- Om du jämför Mera svenska bättre hälsa med SFI, vilka är skillnaderna och vilka är likheterna?

Tema: Påverkan

- Blev du bättre på svenska under tiden du var på Mera svenska bättre hälsa?
- Om ja – vad var det som gjorde att du lärde dig svenska?
- Om nej – vad var det som gjorde att du inte lärde dig mer svenska?
- Lärde sig alla i gruppen mer svenska under tiden de var i Mera svenska bättre hälsa?
- Om inte vad berodde det på att vissa inte lärde sig svenska?

Tema: För- och nackdelar

- Om du tänker på din tid i Mera svenska bättre hälsa, finns det något som var särskilt bra?
- Varför var detta bra?
- Om du tänker på din tid i Mera svenska bättre hälsa, finns det något som var mindre bra/dåligt?
- Varför var detta mindre bra?

Övrigt:

- Finns det något som du vill säga som vi inte har pratat om?

Bakgrund:

- Vad gör du idag?
- När kom du till Sverige?
- Vilket land flyttade du ifrån?
- Gick du i skola i land x?
- Hur många år gick du i skola?

Bilaga 6 – Idéer om vidareutveckling från dialogseminariet

Här redovisas i punktform några av de idéer om hur MSBH skulle kunna vidareutvecklas som lyftes fram vid dialogseminariet. Idéernas rimlighet eller relevans värderas inte här utan redovisas endast som underlag för vidare diskussion om MSBH:s utformning.

Sagt om praktikplatserna

- MSBH borde ha mer resurser till att hitta fler anpassade praktikplatser.
- Offentliga arbetsplatser borde ha större krav på sig att ta emot praktikanter.
- Offentliga arbetsplatser borde bjuda in personer som berättar om hur det gått till när språkpraktikanter mottagits på arbetsplatser och hur eventuella utmaningar har hanterats.

Sagt om gruppaktiviteterna

- MSBH borde innehålla mer studieteknik inför återgång till SFI.
- Gruppaktiviteterna borde vara fler dagar i veckan.
- Sjukgymnast borde finnas på plats under gruppaktiviteterna.
- Man skulle kunna använda sig mer av digital teknik (ex appar)
- Vården skulle kunna bjudas in till MSBH.
- MSBH borde kompletteras med mer vårdkompetens.
- Hälsoaktiviteterna i MSBH borde få större utrymme och systematiseras.

Sagt om sfi

- Sfi-skolorna borde ha alternativa utbildningsmetoder.
- Det borde finnas större reella möjligheter till praktik inom sfi.
- Praktik borde ses som en tydlig del av sfi.
- MSBH-liknande verksamheter borde kanske finnas hos utbildningsanordnarna.

Sagt om socialtjänsten

- Socialtjänsten borde kunna godkänna bistånd för friskvårdsinsatser
- Socialtjänstens samverkan med sfi skulle kunna bli bättre.
- Det borde finnas fler alternativa lösningar för de som inte klarar sfi.
- Vi borde utveckla metoder för att fånga upp individer i ett tidigare stadie.
- Socialtjänsten behöver mer stöd när det gäller hälsofrågor.

Bilaga 7 – Schema för gruppaktiviteterna

Tisdag	Torsdag	Tisdag	Torsdag	Tisdag	Torsdag
Introduktion	Svenska	Må bra	Skola	Sömn	Fritid
<p>*Information</p> <p>- Process (från trepart till avslut)</p> <p>- Syfte MSBH</p> <p>- Praktisk information (sjukfrånvaro, tider, lokaler, närvaro etc.)</p>	<p>*Namnlek</p> <p>*Intervjuer & presentation av varandra</p>	<p>*Runda i helgrupp</p> <p>- Alla får säga något som de mår bra av</p> <p>- Alla får säga något de tycker om</p>	<p>*Skolsystem i Sverige</p> <p>- Skola i hemlandet</p> <p>- Utbildning kontra arbete</p>	<p>*Avslappningsövning</p> <p>*Sömn</p> <p>- Vad är sömn?</p> <p>- Skillnader sömn, vila, avslappning.</p>	<p>*Aktiv, meningsfull fritid</p> <p>- Fritidsaktiviteter</p>
<i>Pausgympa</i>	<i>Pausgympa</i>	<i>Pausgympa</i>	<i>Sittande pausgympa</i>	<i>Pausgympa</i>	<i>Pausgympa</i>
<p>*Deltagarnas förväntningar</p> <p>*Frågor och funderingar</p>	<p>*Diskussion: Varför är det viktigt att lära sig svenska?</p> <p>*Introduktion gästavar</p> <p>- Varför går man med stavar?</p> <p>- Teknik</p>	<p>*Vad är hälsa?</p> <p>- Bestämningsfaktorer</p> <p>- Frisk kontra sjuk (När kan du jobba, praktisera, skola)</p>	<p>*CSN</p> <p>- Hur fungerar det?</p> <p>- Syfte med CSN</p> <p>*Värderingsövning</p>	<p>*Dygnsklockan</p> <p>- Hur ser ditt dygn ut?</p>	<p>*Vad är motion/fysisk aktivitet?</p> <p>- Aktiviteter</p> <p>- Vardagsmotion</p>
	<i>Testa gästavar</i>	<i>Promenad (gästavar)</i>	<i>Promenad (gästavar)</i>	<i>Avslappningsövning</i>	<i>Promenad stegräknare</i>

Tisdag	Torsdag	Tisdag	Torsdag	Tisdag	Torsdag
SYV	Arbetsplats	Individuella samtal	Studiebesök	Övrigt	Avslut
*SYV informerar om skola/SFI.	*Arbetsplats - Krav, förväntningar - Inför praktik/arbete (Sociala koder, kläder, tider, sjukanmälan, tystnadsplikt etc.)	*Påbörjande individuell genomförandeplan - Innebörd genomförandeplan * Individuella samtal - Individuella mål - Syfte MSBH - Behov	*Studiebesök - Hälsodisken - Medborgarkontoret - Biblioteket	*Fysisk aktivitet *Studiebesök *Föreläsare/Besök (Utifrån gruppens önskemål samt behov)	*Repetition - Vad har vi gjort? Kurs 6 veckor - Vad händer nu?
<i>Pausgympa</i>	<i>Pausgympa</i>	<i>Pausgympa</i>		<i>Pausgympa</i>	<i>Pausgympa</i>
*Individuell studievägledning samt önskemål kring val av praktikplats.	*Belastningsregistret & tystnadsplikt. - Intervjufrågor inför praktik. - CV	*Filmvisning med diskussionsfrågor, korsord, annat eget arbete.			*Utvärdering *FIKA
<i>Promenad</i>	<i>Promenad</i>	<i>Promenad (gåstavar)</i>		<i>Promenad</i>	